

מלאכת מחשבת

דיון לעומק בנושאים עיוניים ~ רעיונות והערות ~ בפרשת השבוע

פרשת השבוע "שלח" (ובו ט' עניינים בביאור הפרשה ופרק "נחשבה")

"מתוך ההפיכה" (סיפור היסטורי מפעים מהעבר הלא רחוק)

פרק קי"ב "תג מחיר"

א) מפני מה טעו המרגלים להוציא דיבה רעה על ארץ ישראל?

איתא בפרשה (פרי' י"ג פס' ל') "ויהס כלב את העם אל משה ויאמר עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה".

ובפרש"י: השתיק את כולם אל משה לשמוע מה ידבר במשה. צווח ואמר, וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם! השומע היה סבור שבא לספר בגנותו, ומתוך שהיה בלבם על משה בשביל דברי המרגלים שתקו כולם לשמוע גנותו. אמר, והלא קרע לנו את הים והוריד לנו את המן והגיז לנו את השליו".

דברי הפסוק לכאורה תמוהים מאד, שהרי עד עתה דיברו המרגלים והעם לא אמר מאומה, למה היה כלב צריך להשתיקם?

עוד יש לתמוה, מניין היה לכלב שכל העם מלא בטרוניה על משה רבינו ע"ה, אולי להיפך, הם מלאים בטענות על המרגלים שהוציאו את דיבת הארץ רעה, שהרי אין להם תחליף ולמה ימאסו בארץ שהובטחה להם?

[עדיין העם לא הביעו את דעתם, רק בתחילת פרק י"ד כתוב "ותשא כל העדה ויתנו את כולם ויבכו העם בלילה ההוא" רק אח"כ מפרטים הפסוקים את כל טענותיהם, אבל בתחילה לא כתוב שטענו והכל דברים שבלב ויש לדון את העם לכף זכות שיש להם תערומות על המרגלים ולא על ארץ ישראל].

(אמנם קושיא זו אפשר לתרץ בפשיטות, שהרי אמרו חז"ל במס' ערכין (דף ט"ז ע"א) ברית כרותה ללשון הרע שמתקבלת על הלב, וכיון שהמרגלים כרכו את הלשון של העם דברי אמת כדי שיעמדו דבריהם היה לכלב חשש גדול שדבריהם יתקבלו על לב העם ולא ירצו לעלות לארץ, וכיון שמשה רבינו לא ירצה לשמוע את טענות המרגלים שהרי הקב"ה אמר לו להוליכם לארץ ישראל, לפיכך כבר הייתה להם טרוניה על משה רבינו, על אף שעוד לא אמר את דברו.

וכמו שרש"י אומר (בפס' יז) "וויאמרו כל העדה לרגום אותם באבנים וגו', לרגום אותם את יהושע וכלב". אבל לא את משה ואהרן, וביאר הגו"א ז"ל כוונתו,

שדווקא על יהושע וכלב יצאה קצפם כי הם אלו שדחו את טענות המרגלים אבל משה ואהרן עדיין לא אמרו את דבריהם ולפיכך לא הייתה להם סיבה לרגום אותם באבנים, שאל"כ למה המתינו עד אחרי דברי יהושע כלב יכולים היו לרגום אותם באבנים תיכף ומיד, אלא שרק טרוניא הייתה להם ובזה לא די לרגום אבל לקבל לשון הרע כבר הייתה סיבה (מספקת ודו"ק)

עוד תמיה עצומה מעורר הגאון בעל "כלי חמדה" על האמור בריש דברים (דברים פ"א פס' ל"ז) בחטא המרגלים "גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר גם עתה לא תבוא שם" ויש בזה תימה עצומה שהרי לא על חטא המרגלים נגזר דינו של משה רבינו שלא להיכנס לארץ ישראל אלא על מי מריבה? וצ"ב בדברים.

והנה הספורנו ביאר את ציווי השי"ת בריש הפרשה, "שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען וגו'" נקט הפסוק שלח לך לומר שהשליחות תהיה על פיך ושהשליחים יעשו את מאמריך, דהיינו שלא יפעלו רק מתוך כוונה אחת בלבד לעשות את רצון משה רבינו שהוא המשלח בזה רצה הקב"ה שלא יעשו שליחות מטעם אחר, כלומר שלא יחושו את עצמם שהם פועלים מטעם עם ישראל וירצו להיות שלוחיהם.

וצריך ביאור בדבריו, מה ההקפדה הזאת שהשליחות תהיה רק על פי משה רבינו ולא על פי עם ישראל? וביאר מרן הגה"ק בעל האבני נזר ז"ע על פי הנאמר בגמ' בברכות (דף ל"ד ע"ב) "שליח ציבור שטעה סימן רע לשולחיו ששלוחו של אדם כמותו" בזה מוכח שכוח השליח נובע לחלוטין מכוח המשלח (זה למעשה יסוד השליחות ששליח עושה קנין וחלות למשלח, כיון שהמשלח מעביר לו את כוחו והשליח פועל מכוח המשלח ולפיכך נחשב הדבר כאילו המשלח עצמו פעל את העניין, כי השליח מתבטל לחלוטין למשלח והוא נעשה מעין ידא אריכתא של המשלח). לפיכך כאשר השליח טועה סימן רע לשולחיו כי נחשב הדבר כאילו כולם טעו בתפילתם וזה ודאי סימן רע להם, עכתי' דאבני נזר.

לפי זה י"ל דזו הייתה כוונת השי"ת כשאמר למשה רבינו שלח לך אנשים שיהיו שלוחים שלך, שכן אם היו פועלים רק מכוח שליחות משה רבינו היינו בביטול

להם נס שיוכלו לשנות את טבע הסלע להוציא מים ממנו על ידי דיבור.

אלא שמושה רבינו ואהרן הכהן טעו בזה ולא השיגו כוונת הקב"ה, כסבורים היו ששליחות זו היא לצורך עם ישראל ולטובתם ולולי כן אין ראוי שיהיה הנס הזה, בזה נתכוונו להיות גם שלוחי עם ישראל ולפעול מטעמם, לפיכך הכו את הסלע במטה, כי לאחר שנעשו שלוחי עם ישראל נכנס בהם כוח המשלח שהוא עם ישראל והוגבל כוחם, לפיכך כמושה דיבר אל הסלע לא הוציא את מימיו וטעה להכות את הסלע פעמיים ובזה גרמו שלא התקדש שמו של הקב"ה.

והנה הטעות הזו נבעה מגודל צדקת וענוות משה רבינו ואהרן שסברו שהנס להוציא מים מהסלע אינו ראוי להיעשות עבורם אם לא יהיה לטובת עם ישראל, לפיכך נכנס בשליחות הזאת כוח של ישראל שנעשו כעין המשלחים שלהם ומכוחם הם פועלים, לפיכך לא היה יכול הנס שיצאו מים מכוח הדיבור לבד לחול, כי אין בשר ודם יכול לפעול על ידי דיבור לחוד.

ובזה יובן היטב למה נאמר בפסוק (שם פס' י"ב) "יען אשר לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם" כוונת הפסוק לומר שלא הייתם נאמנים בשליחותכם להיות שלוחי הקב"ה לחוד, לפיכך לא תוכלו גם להוביל את כלל ישראל לארץ ישראל, כי עתה אף אם היו המרגלים שלוחים של משה רבינו בלבד גם אז היו טועים להוציא דיבת הארץ רעה, כיון שמושה רבינו גילה שהוא עצמו אינו פועל להיות עושה הכל רק מכוח הקב"ה לבד אלא תמיד הוא מושפע לעשות גם מכוח עם ישראל, ממילא גם אם היה שולח את המרגלים שיהיו מכוחו בלבד עדיין יכולים היו לחטוא, ממילא שני החטאים הללו שלובים זה בזה (אף שחטא מי מריבה היה אחרי חטא המרגלים יש כעין גילוי למפרע).

לפי זה אפשר להבין את דברי משה רבינו לעם ישראל "גם בי התאנף ה' בגללכם" שלכאורה תמוה והלא ה' יתברך רגז על משה רבינו רק במי מריבה ולא בחטא המרגלים, אלא רצה לומר שבאותו עניין שכשלו המרגלים מפני שהיה כוח עם ישראל מעורב בשליחותם ולפיכך כבר לא פעלו על פי ה', באותו עניין גופא נכשל משה רבינו בחטא של מי מריבה בגלל שגם שם הוא עירב את כוח עם ישראל בשליחותו ולא פעל על פי הוראת הקב"ה בשלימות.

על פי זה אפשר גם להבין את פירוש הפסוק "ויהס כלב את העם אל משה" והוא תמוה וכי העם דיבר שצריך היה לשתקם? ברם הכוונה היא פשוטה מאד, כלב הרי הכיר את המרגלים ויודע היה שבטבעם הם צדיקים גמורים אלא שהבין מדבריהם שכשלו בגלל שנעשו שלוחי עם ישראל, לפי זה לא קולו של משה רבינו מדבר מתוך גרונו אלא קול עם ישראל ודברי המרגלים בעצם אינם אלא דברי עם ישראל גופא, לפיכך ניסה כלב להשתיק את כוח העם שיוצא מפי

מחשבה אחרת בכה"ג לא הייתה יכולה להתרחש עצת מרגלים, כיון שהיו פועלים כפי שמושה רבינו ביקש מהם, לראות לבדוק רק את הארץ ואת המקומות הניתנים לכיבוש והיו מביאים דברים לאשורם. ברם המרגלים עצמם הלכו במחשבה אחרת כי הם חשבו להיות שלוחים של כלל ישראל (אפשר שכוונתם הייתה אז לטובה, שהרי באותה שעה כשרים היו ולא חשבו חלילה וחס עצת רשע, אלא שכיון שארץ ישראל מיועדת בשביל כל כלל ישראל עליהם להיות גם שלוחיהם) וכיון שכח השולח בשליח, כבר לא הייתה שליחות זו נקיה וזכה כפי שביקש הקב"ה ולפיכך נכשלו ודיברו בגנות ארץ ישראל.

והנה אם נעיין בפרשת דברים נראה שמושה רבינו טעה להסכים עם סברא זו, שהרי כך נאמר (בפסוק כ"ב כ"ג) "ותקרבו אלי כולכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וישיבו אותנו דבר את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבוא אליהן וייטב בעיני הדבר וגו'".

ובדרך אפשר ניתן לומר בעניין, שמושה רבינו מילא את מבוקשם בזה שלא אמר מפורש למרגלים שהם חייבים להיות רק השלוחים שלו, בכך נתן להם פתח להיות שלוחים גם של בני ישראל ובני ישראל הכניסו בהם את כוח המשלח ומכוחם הגיעו המרגלים לידי טעות שיש חלילה וחס כוח בידי יושבי כנען עד שלא יוכלו לכבוש את ארץ ישראל.

יש לעיין א"כ למה היה צריך משה רבינו כל כך להתפלל על יהושע והרי יהושע ודאי פעל רק מכוח משה רבינו ולא מטעם כלל ישראל ולא היה לעם ישראל כוח להכניס בו הטעות, ואולי על זה גופא התפלל משה רבינו שלא תהיה ליהושע הטעות להיות שליח מטעם עם ישראל בגלל ענוותנותו כפי שיבאר אח"כ את דברי תרגום יונתן).

והנה באותו עניין ממש טעו גם משה רבינו ואהרן הכהן במי מריבה לעבור על ציווי הבורא שאמר להם לדבר אל הסלע ואילו הם הכו אותו, ולכאורה לא יובן איך טעו קדושי עליון לעבור על ציווי מפורש של הקב"ה לדבר אל הסלע.

ובביאור העניין כבר נאמר במפרשים ז"ל שטעו לחשוב שדיבור לסלע הוא רק על ידי הכאה, שהרי הקב"ה אמר למשה (לקמן פ' כ' פס' ח') "קח את המטה והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך ודיברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן הסלע והשקית את העדה ואת בעירם". והנה אם המטרה הייתה לדבר אל הסלע כפשוטו, מטה למה להם? לכן נטו להבין שהדיבור אל הסלע היינו על ידי הכאה במטה. אולם באמת הרי הקב"ה ברא את העולם כולו בדיבור וכיון שהקב"ה שלח את משה רבינו ואהרן הכהן לעשות את שליחותו ושלוחו של הקב"ה מקבל מכוחות המשלח שהוא הקב"ה, על ידי זה היה נעשה

הקב"ה ואם היה עושה כן לא היה נכנס בו מכוח העם ויכול היה לעשות את ציווי הבורא בשלימות, אבל היות ולא עשה כן ממילא אינו ראוי להיות מלך כי רצון השי"ת הוא שהמלך יפעל רק מכוחו הוא ולא מכוח העם ודו"ק היטב, עכת"ד הכלי חמדה.

[במאמר המוסגר: אף שדברי הכלי חמדה נפלאים הם בדרך הדרוש, אבל בענייני קשים הם מאד להבנה, כי איך יתכן שקלקול חטא המרגלים יזקק למשה רבינו ע"ה למפרע וכי בשל חשבון מסוים שיש למשה רבינו שבשלו נעשה שלוחם של עם ישראל יעבור על ציווי הבורא שאמר לו במפורש שישלח את המרגלים לדעתו והכוונה היא שבזה לא יהיה למרגלים שייכות עם כלל ישראל כדי שלא יעשו על דעת שולחיהם ובכך עלולים הם לסור ממטרת השליחות [והוא לכאורה דבר פשוט ביותר וקל להבנה], נאמר שגם עתה לא יועיל מה שהוא שולח את השליחים על דעתו כי הוא עצמו פועל על דעת ישראל ולפיכך נחשבים שני החטאים כשורש אחד של חטא, הדברים הם זרים ורחוקים ביותר, ואמנם כותב הגאון בתוך סוגריים כי לא רצה להרחיב בעניין וכי הוא סומך על דעת המעיין שיבין את הדברים לאשורם, ברם אני לא זכיתי להיות מאלו שמבינים הדברים לאשורם.

ולעני"ד אפשר היה לתרץ את הקושיא, היאך אומר משרע"ה על חטא המרגלים שבגינו התאנף עליו ה' באופן פשוט יותר, דהנה אם לא היה את חטא המרגלים הרי היו בני ישראל זוכים להיכנס תיכף לארץ ישראל ולא היו צריכים לשהות במדבר כארבעים שנה, ממילא לא היו באים לידי ניסיון מי מריבה שבא כתוצאה משהיה ממושכת במדבר שאין בו עינות מים וקשה לעם עם יסורי הצימאון שקשים יותר מיסורי רעב, ממילא משה רבינו לא היה נענש בגין מי מריבה, נמצא שבשל חטא המרגלים שהאריך את שהות עם ישראל במדבר נגרם בעקיפין כי גם עליו התאנף ה' אחרי כן.

ובאופן הפשוט יותר ניתן לומר, שהטענה של הקב"ה על משה הייתה שהיה לו לומר לעם ישראל כי אין לנסות את ה' יתברך שהבטיח לעם ישראל את ארץ ישראל והיא ארץ זבת חלב ודבש ואחרי שהקב"ה הראה להם כבר את ידו הגדולה ואת כוחו עליהם לבטוח בו שיובילם לארץ ישראל באופן הקל וכל האומות ייכנעו תחתיו כפי שהכניע את מצרים וכיון שלא עשה כן נגרם חטא המרגלים ולפיכך היה הרוגז גם על משה רבינו שנתפס בשל חטא הדור].

(מהרה"ג החו"ב בעל ויברך דוד שליט"א)

ב) האם מותר לבקש משוכני עפר שיתפללו עלינו

ויצילו בנגב ויבא עד קברו (יג, כב)

המרגלים שלא יהיה לו כוח השפעה על העם כדי שלא תתקבל הדיבה.

ובזה יומתקו דברי תרגום יונתן בן עוזיאל שתרגם את הפסוק ויקרא משה להושע בן נון יהושע "כד חמי משה ענוותנותו וכי קרא משה להושע בן נון יהושע" והוא תמוה, מה עניין ענוותנות של יהושע לשינוי השם? אלא שמשה רבינו חשש שמא יהושע לגדול ענוותנותו יקטן בעיניו להיות שלוחו של משה ויעשה שלוחם של ישראל ויכשל חלילה בעצת מרגלים לפיכך הוסיף בו את האות " משמו של הקב"ה כדי שיכנס בו כוח להיות שלוחו של הקב"ה ועי"ז ימנע מעצת מרגלים, ומהאי טעמא נבחר להיות מנהיג כלל ישראל.

בזה נוכל להבין מאמר חז"ל לגבי המרגלים ששלח יהושע לפני כיבוש ארץ ישראל ונאמר בפסוק (יהושע פ"ב פס' א') וישלח יהושע בן נון מן השיטים שנים אנשים מרגלים חרש לאמור וגו'" ובמדרש אמרו, חרש לאמור, מלמד שעשו עצמם קדרין (עושי קדרות ומוכרים אותם) והיו מצווחין ואמרין הרי קדרות, כל מי שרוצה יבוא ויקנה. כל כך למה? שלא ירגיש בהן אדם, לכך כתיב חרש קרי ביה חרס". ודברי המדרש צריכים ביאור.

ברם רמזו בזה חז"ל את מעלת המרגלים, שלא רצו לחזור על הטעות של המרגלים הראשונים, לפיכך עשו את עצמם ככלי חרס. והנה כלי חרס אינם מקבלים טומאה מגבם רק מתוכם למיעוטי שאר כלים שמקבלים טומאה מגבם. וחילוק העניין הוא שכל הכלים יש להם חשיבות עצמית ובולטים הם גם בחיצוניותם, לפיכך ראויים הם לקבל טומאה מגבם, אבל כלי חרס אין להם שום חשיבות עצמית שהרי כלים פחותים הם וכל המטרה שבהם הוא התוך שלהם שראויים להחזיק משקים, כיון שכן רק תוכם מקבל טומאה. ואף המרגלים חשו שאין להם שום חשיבות עצמית וביטלו את כל מהותם ועצמותם כלפי יהושע שהוא המשלח ורק מכוח כוחו ושליחותו פעלו לפיכך לא נכשלו בעצת מרגלים.

ובזה יבואר חטאו של שאול שלא קיים את ציווי השי"ת שעה ששלחו למחות את זכר עמלק ועל כך מייסר אותו שמואל "הלא אם קטן אתה בעיניך ראש שבטי ישראל אתה וימשחך ה' למלך, ויאמר שאול אל שמואל חטאתי וגו' כי יראתי את העם" וביאור הפסוקים כך הוא, שאול לרוב צדקתו וענוותנותו לא חשב את עצמו ראוי להיות מלך וכל כוחו נוסע מעם ישראל שמשחו אותו למלוכה, כיון שכן חש שאול כאילו כל כוחו נובע מעם ישראל לפיכך נתבטל כלפי עם ישראל וממילא נכנס בו מכוח עם ישראל וזה מה שהפריע לו לקיים את ציווי הבורא לאבד את זכר עמלק לגמרי.

על זה בא שמואל להוכיחו שלא מכוח עם ישראל נעשה למלך אלא הקב"ה הוא זה שמשחו להיות מלך, ומה שנעשה למלך הוא לא מכוח העם אלא מכוח הקב"ה לחוד ולפיכך היה עליו להתבטל לגמרי כלפי

נראה שגם המהרי"ל מתיר לבקש מהמתים שימליצו טוב בעדינו

והמחזור בזה הוא כמו שכתב בשו"ת מנחת אלעזר ח"א סי' ס"ח דגם המהרי"ל אסר רק לבקש מהמתים שיושיעו אותנו בכח עצמם, דזה ודאי איסור גמור, אך מותר ומצוה לבקש מהם שימליצו בעדינו לפני הקב"ה.

ונראה ראייה גדולה לדבריו, דהא המהרי"ל עצמו בהלכות עשרת ימי תשובה הזכיר את אמירת מכניסי רחמים, ואם אפשר לבקש בקשות מן המלאכים הוא הדין דאפשר לבקש בקשות מן המתים. ואין לומר שכל מה שמותר לבקש מהמלאכים הוא רק שיעלו את התפילות לפני השם ית', ומהמתים לא שייך לבקש כך, כי אינם ממונים על זה, שהרי בסליחות לערב ר"ה לפני מכניסי רחמים יש פיוט שבו אומרים: "ושר הפחד אחורי הפרגוד ביושר תמליץ ובזכות תאגוד... בעד ישראל צדק למדו פני האדון ה' עמדו..."; ובסליחות ליום שלישי אומרים את הפיוט הידוע: "מלאכי רחמים משרתי עליון חלו נא פני קל-במיטב הגיון אולי יחוס עם עני ואביון אולי ירחם", ושם לא מבקשים מהם שיעלו את התפילות אלא שימליצו עלינו יושר, וברור שהמהרי"ל לא חלק על אמירת הפיוטים הללו, שהרי הוא אבי מנהגי אשכנז, ולא יתכן שכל בני אשכנז עושים נגד דעתו.

ועל כרחך שכוונת המהרי"ל היא רק שאסור להתפלל את המתים שהם עצמם יושיעו אותנו, אך אין שום איסור לבקש מהם שימליצו טוב בעדינו לפני ה', ואמנם תמוה קצת למה לא כתב בפירוש שאפשר גם לבקש מהם שימליצו טוב בעדינו, אך נראה דא"א לדקדק כ"כ מלשון הספר מנהגי המהרי"ל, שהדברים נכתבו ע"י תלמיד כידוע, וכתב מה ששמע ולא יותר (ובספר מבוא למנהגי מהרי"ל, שיצא לאחרונה ע"י מכון ירושלים, נדפסו השגות מר' שמעון בן המהרי"ל, שכתב על הרבה דברים במנהגים שאינם נכונים).

ונראה דכן מוכח גם מדברי הפמ"ג הנ"ל שהביא את דברי המהרי"ל והעיר עליו שבסידור מענה לשון מוכח שמותר לבקש מהמת שיליץ טוב בעדינו, ופשיטא שלא החשיב את המענה לשון כבר פלוגתא של המהרי"ל, אלא נראה כוונתו דבכהאי גוונא גם המהרי"ל מודה דשרי.

וכן מוכח מלשון הבן איש חי שהבאתי לעיל שכתב: "ונוהגים לילך בער"ה על הקברות ולומר בקשות שם, ואל ישים מגמתו נגד המתים אלא יתפלל להשי"ת שיתן לו רחמים בזכותם, ויכול להשתטח על קבר הצדיק ויאמר הריני מבקש מנפש הצדיק הקבור פה שתתפלל עלי לפני הקב"ה כך וכך". ולכאורה דבריו סתרי אהדדי, שבתחילה כתב שלא ישים מגמתו נגד המתים, ותיכף אחר זה כתב שיכול לבקש בקשות מנפש הצדיק, ועל כרחך דהבין דאין שום סתירה בין

וכן בב"מ פ"ה ע"ב איתא: "אמר רב חביבא אשתעי לי רב חביבא בר סורמקי, חזי ליה ההוא מרבנן דהוה שכיח אליהו גביה דלצפרא הוּו שפירן עיניה ולאורתא דמיין כדמיקלין בנורא, אמרי ליה מאי האי, ואמר לי דאמרי ליה לאלהו אחוי לי רבנן כי סלקי למתיבתא דרקיע, אמר לי בכולהו מצית לאסתכולי בהו לבר מגוהרקא דר' חייא דלא תסתכל ביה... לא מצאי לאוקמא אנפשאי אסתכלי בה, אתו תרי בוטיטי דנורא ומחיוהו לההוא גברא וסמינהו לעיניה, למחר אזלי אשתטחי אמערתיה, אמינא מתנייתא דמר מתנינא ואתסאי".

ובדברים רבה פרשה י"א איתא: "מיד עמד משה על שפת הנחל ואמר יוסף יוסף אתה ידעת היאך נשבעת לישראל פקוד יפקוד אלהים אתכם תן כבוד לאלקי ישראל ואל תעכב גאולתן של ישראל מעשים טובים יש לך בקש רחמים לפני בוראך ועלה מן התהומות".

וקשה לומר שלדעת המהרי"ל צריך להוציא את כל הדברים האלה מפשוטן.

וכן בספר חסידים סי' ת"נ כתב: "ברזילי הגלעדי אמר אמות בעירי כי הנייה יש למתים שאוהביהם הולכים על קבריהם ומבקשים לנשמתן טובה ומטיבים להם באותו עולם, וגם כשמבקשים מהם הם מתפללים על החיים, וכלב בן יפונה נשתטח על קברי אבות" (וכן הוא שם סי' תש"י).

ואמנם מצאנו חד מקמאי שחך מעט בענין זה, והוא בפירוש התפילות לר' יהודה בר יקר (עמ' ע"ג), שכתב: "ויש אומרים מיושב מכניסי רחמים הכניסו רחמנו, ואפשר הוא לעשותן, שאף למתים מבקשים אנו שיבקשו רחמים עלינו כדאמרינן בתענית ולכך היו הולכים בתענית צבור לבית הקברות... ודעות חלוקות הן, שהרי לא מצינו בכל המקרא בצרות ישראל שהנביאים בקשו רחמים למלאכים ולמתים לבקש רחמים עבורם. רק שהיו הולכים לחסידים שבדורם להתפלל עליהם. ואע"פ שמצינו קצת הגדות שמורים על זה כגון ההיא דכלב דאמרינן שנשתטח על קברי אבות וכו' יש לפרשם בענין אחר. ואפילו על דרך פשטם יש לחלוק בין המתים והמלאכים שהצדיקים אפילו במיתתם קרויים חיים, אבל אל המלאכים אין ראוי לעשות דלא ליתי למטעי בתרייהו". עכ"ל. מבואר שנקט לעיקר שמותר לבקש מן המתים, אמנם באמצע דבריו חך בזה וכתב שאפשר לפרש האגדה בענין אחר.

אכן כל מה שפקפק הוא רק לפי הדעה שאין לומר מכניסי רחמים, אך לפי כל הגאונים והראשונים שהתירו לומר בקשות אל המלאכים כמו מכניסי רחמים וכדו' (הארכתי בזה במקום אחר) נראה דכ"ש שמותר ללא פקפוק לבקש מן המתים שיתפללו בעדינו.

אף שהוא אומר למלאכים הכניסו רחמינו אין זה יוצא מן השם ית' כלל, שהרי התכלית של הכל הוא השם ית', ומכל מקום כיון שלא מצאנו רק שיתפלל שיהו הכל מאמצין כחו היה נראה לומר כמו שאמרנו מכניסי רחמים יכניסו רחמינו". עכ"ל.

ולפי תירוצו פשוט דהוא הדין שמותר לבקש בקשות מן המתים, כיון שתכלית הבקשה היא שיתפללו לפניו לפני השם ית', ואין זה יוצא מהשם ית' כלל ח"ו.

אמנם לפי מסקנתו דמ"מ לא ראוי לומר מכניסי רחמים כיון שלא מצאנו כן, לכאוי י"ל דמהאי טעמא נמי אין ראוי לבקש בקשות מן המתים, אכן תשובתו בציודו, דלגבי בקשות מן המתים ודאי מצאנו ומצאנו כמה פעמים בגמרא ובמדרשים שמותר לבקש מן המתים שיבקשו עלינו רחמים, כמו שהובא לעיל, ואמנם לפי מה שסבר המהר"ל בתחילת דבריו שאסור לבקש מהלאכים ומן המתים, נראה שביאר את האגדות הללו שלא כפשוטן, אכן לפי מסקנתו שאין בזה איסור אלא רק שלא מצאנו כן, נראה דטענה זו חלה רק על בקשות מן המלאכים, שזה אכן לא מצאנו בגמרא ובמדרשים המפורסמים¹, אך על בקשה מן המתים לא שייך כלל לומר "לא מצאנו כן", דאדרבה, לפי פשטן של דברים מצאנו ומצאנו כן, והרוצה להוציא את הדברים מפשוטן עליו הראיה (ולא דמי לבקשה מן המלאכים, דשאני אדם שעושה חסד עם חבירו, כמ"ש המהר"ל לעיל).

מסקנא דמילתא: לפי כל הגאונים והראשונים ומנהג אשכנז בכל הדורות שמותר לבקש מן המלאכים שיתפללו בעדינו נראה דודאי מותר ג"כ לבקש מן המתים שיתפללו עלינו, וכן כתבו להדיא הרקאנטי והספר חסידים, וכן צידד ר' יהודה בר יקר, וכן נראה דעת המהר"ל ורוב האחרונים, וכן מובא בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

ומש"כ המהר"ל ושאר פוסקים שהמתפלל בבית הקברות לא ישים מגמתו אל המתים, העיקר נראה דכוונתו רק שלא יתפלל אליהם שיושיעו אותו בכח עצמם, אך גם הוא מודה דמותר ומצוה לבקש מהם שימליצו טוב בעדינו לפני ה' אלקינו.

"ממדבר מתנה" - עיונים בפרשה (מהרה"ג רבי בניהו כהן שליט"א)

ג) שליחות המרגלים

א בתחילת הפרשה איתא (במדבר יג, ב, יא): "שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים וַיֵּתְרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמִטָּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלַחוּ: כָּל

הדברים, דמש"כ הפוסקים שלא ישים מגמתו אל המתים הוא רק שלא יתכוין שהם עצמם יושיעוהו.

וכן הב"ח והא"ר והבה"ט והחיי"א והקצש"ע והמשנ"ב שהעתיקו את לשון המהרי"ל מסתבר ג"כ שכוונתם היא כפי שנתבאר בכוונת המהרי"ל, דהא לא שמענו שאסרו לומר את התפילה "מלאכי רחמים וכו' חלו נא פני ק-ל במיטב הגיון".

וכן מובא בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל (בספר הערות במסכת סוטה ל"ד ע"ב) שכיון שהמנהג הוא לומר מכניסי רחמים, נראה דקיי"ל כדעת הפמ"ג שמותר לבקש מהמתים שימליצו טוב בעדינו.

ולפי דרך זו לק"מ מכל הגמרות שהובאו לעיל, דהא כלב רק ביקש שיבקשו עליו רחמים, וכן משה רבינו לא ביקש מיוסף שיעלה בכוחות עצמו, אלא אמר לו "בקש רחמים לפני בוראך ועלה מן התהומות", ופשוט שכן יש לפרש באותם מעשים דתענית כ"ג וב"מ פ"ה שביקשו מהמתים שיתפללו עליהם ויליצו עליהם יושר, וא"צ להדחק להוציא את האגדות מפשוטן.

בירור דעת המהר"ל.

והמהר"ל בנתיבות עולם נתיב העבודה פי"ב פקפק על אמירת מכניסי רחמים בסליחות, ובתוך דבריו כתב: "והא דאמרינן במסכת תענית שכאשר גזרו תענית היו יוצאים לבית הקברות כדי שיתפללו עלינו המתים רחמים, אין זה שאנו מבקשים מן המתים שיתפללו עלינו רק שאנו הולכים לבה"ק ומתחברים למתים שגם המתים יתחברו לחיים ויבקשו רחמים על ישראל, כי המתים ג"כ ישראל והם אוהבים ישראל ומבקשים רחמים על ישראל, אבל לומר למלאכים הכניסו רחמינו זה אין ראוי, ואפילו אם מותר לומר לאדם אחר התפלל עלי, זהו אצל האדם שהוא עושה חסד עם חבירו ולפיכך יכול לומד עשה אתי חסד זה והתפלל עלי, אבל במלאכים לא שייך לומר כך, רק היא דרך תפלה ובקשה וח"ו שיתפלל כך". עכ"ל.

הנה בתחילת דבריו כתב בבירור שאסור לבקש מן המתים שיתפללו עלינו, אמנם מיד אחר כך כתב: "ואפילו אם מותר לומר לאדם אחר התפלל עלי", ולא נראה שכוונתו שמותר לומר לאדם אחר חי שיתפלל עליו, דהא זה פשוט מאוד שמותר לאדם לבקש בקשה מחבירו, וכן אמרו חז"ל בכמה מקומות ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, ועל זה לא היה כותב המהר"ל "ואפילו אם מותר", אלא "ואע"פ שמותר", אלא נראה כוונתו שמטעם זה מותר ג"כ לבקש מן המתים שיתפללו עלינו, כיון שאדם עושה חסד עם חבירו, נמצא שהמהר"ל מסופק בענין זה.

אמנם בסוף דבריו שם כתב המהר"ל ליישב את אמירת מכניסי רחמים, וז"ל: "ומכל מקום יש ליישב כיון שתכלית הבקשה הוא להכניס תפלתו לפני הש",

¹ אמנם מצאנו כן במדרשים שהובאו ברוקח ובשבה"ל כמו שהבאנו במקום אחר.

ב. עוד יש לדקדק מפני מה בתחילה לא אמר יהושע כלום אלא רק כלב, ורק אחר כך כתוב בפסוק שיהושע וכלב אמרו יחד שהארץ טובה, וכלשון הפסוק (יד, ו - ז): "ויהושע בן נון וכלב בן יפנה מן התרים את הארץ קרעו בגדיהם. ויאמרו אל כל עדת בני ישראל לאמר הארץ אשר עברנו בה לתור אתה טובה הארץ מאד מאד".

ועוד קשה שהנה בגמרא (סוטה לה, א) איתא: "פתח יהושע דקא משתעי, אמרי ליה דין ראש קטיעה ימלל", ומבאר רש"י (ד"ה דחזייה): "כלב ליהושע שרצה לדבר ושיתקוהו בנזיפה ואמרו לו ראש הקטוע ידבר מי שראשו קטוע שאין לו בנים ליטול חלק בארץ הוא ידבר בפנינו". ולכאורה מה הקשר בין העובדה שאין לו בנים, כי אם בנות, לבין דבריו על הארץ, וכי מי שאין לו בנים אינו נאמן. ואם תאמר שיש חשש ממלחמה עם יושבי הארץ, אטו מי שאין לו בנים אינו רוצה לחיות.

ועוד יש לדקדק מפני מה כתוב בפסוק (במדבר יג, יא): "למטה יוסף למטה מנשה גדי בן סוסי", בשונה מתחילת החומש, ובכמה מקומות שבהם שבט יוסף מתייחס לאפרים [ויעויין ברבינו האר"י ז"ל (שער הפסוקים כאן) מה שביאר בזה על פי עיבור נשמות, ויישב לפי דרכו למה משה חשש רק על יהושע שמא ייכשל בעצת המרגלים].

והנה במדרש רבינו תנחומא כתב בתחילת הפרשה: "כך דרש רבי תנחומא בר אבא, ילמדנו רבינו מהו לפרוש לים הגדול קודם לשבת שלשה ימים, כך שנו רבותינו אין מפליגין בספינה לים הגדול שלשה ימים קודם לשבת, בזמן שהוא רוצה להלוך במקום רחוק, אבל אם מבקש לפרוש כגון מצור לצידון, מותר לו לפרוש אפילו בערב שבת, שהדבר ידוע שהוא יכול לילך מבעוד יום, והני מילי בשלוחי הרשות, אבל בשלוחי מצוה מותר לו לפרוש באיזה יום שירצה,

נשיא בהם. וכו'. למטה יוסף למטה מנשה גדי בן סוסי".

וברש"י על אתר כתב: "שלח לך - לדעתך, אני איני מצוה לך, אם תרצה שלח, לפי שבאו ישראל ואמרו (דברים א, כב) נשלחה אנשים לפנינו, כמה שנאמר (שם) ותקרבוני אלי כלכם וגו', ומשה נמלך בשכינה. אמר אני אמרתי להם שהיא טובה, שנאמר (שמות ג, יז) אעלה אתכם מעני מצרים וגו', חייהם שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים למען לא יירשוה". וקשה, ראשית, שמשמע שהקב"ה לא עיכב אלא אמר תלה הדבר במשה, ואילו בספר דברים (א, כג) כתב רש"י: "וייטב בעיני הדבר - בעיני ולא בעיני המקום. ואם בעיני משה היה טוב למה אמרה בתוכחות, משל לאדם שאומר לחבירו מכור לי חמורך זה, אמר לו הן. נותנו אתה לי לנסיון, אמר לו הן. בהרים וגבעות, אמר לו הן. כיון שראה שאין מעכבו כלום, אמר הלוקח בלבו, בטוח הוא זה שלא אמצא בו מום. מיד אמר לו טול מעותיך ואיני מנסהו. מעתה אף אני הודיתי לדבריכם, שמא תחזרו בכם כשתראו שאיני מעכב, ואתם לא חזרתם בכם". ומשמע שהקב"ה לא רצה את השליחות, ולא שתלה הדבר במשה.

ועוד קשה שהרי בספר דברים מבואר שמטרת המרגלים לא היתה בכדי לראות אם הארץ טובה או לא אלא "וישבו אתנו דבר את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבא אליהן", וביאר רש"י שם: "באיזה לשון הם מדברים וכו', ואת הערים אשר נבא אליהן - תחלה לכבוש".

וביותר קשה, וכבר העיר כן בספר אהבת יהונתן (לרבינו יהונתן אייבשיץ על הפטרת שלח, דף ס, א) שמה היו ישראל צריכים לדעת על טוב הארץ, והלא הארץ היתה קרובה למצרים מהלך שלשה ימים, והיו שיירות מצויות. [ויעויין שם במה שתירץ].

למרגלים שנשלחו לשם כך, מה שאין כן יהושע שלא נשלח לשם כך. רק אחר כך כשדיברו על גוף הארץ, אז יהושע וכלב דיברו יחד ואמרו שהארץ טובה.

ולפי זה מבוארת כוונת הגמרא בסוטה, שישראל טענו שכיון שליהושע אין בנים, ממילא אין הוא שליח לגבי שום ענין, לגבי חלק המלחמה הוא לא מייצג את יוסף, ולגבי חלק הנחלה אין הוא יכול לייצג את בני אפרים כיון שאין לו בנים.

ויש להוסיף, שאמנם ישראל טענו למשה שרק בשביל מטרות אלו הם רוצים לשלוח מרגלים, וכן עולה מלשונות הפסוקים כאן ובדברים; אבל הקב"ה ידע שבעצם בסתר ליבם הם גם מואסים בארץ חמדה, אמנם למנוע אותם לא רצה הקב"ה, לפי שאף שהכל צפוי עדיין הרשות נתונה; ולכן תלה הקב"ה את הדבר במשה. והיינו שהקב"ה אמר למשה שבקשת מרגלים בשביל שתי המטרות שהזכירו ישראל אינה אסורה, אלא שאני איני רוצה בזה, וכיון שהקב"ה לא אמר את הטעם סבר משה שאם הוא יסכים לשלוח מרגלים לא ירצו ישראל בכך; אך ישראל טענו שהם רוצים מרגלים מסיבות אחרות ואין הם מפקפקים בטוב הארץ כלל, לפי שהם מכירים אותה משכבר [וכמו שהעיר באהבת יהונתן].

אלא שלאחר ששלח משה את המרגלים, ביקשו מהם ישראל שיבדקו גם את טוב הארץ, בגלל שהתעורר בליבם ספק האם יש בכוחה לכלכל קהל עצום ורב כל כך [ומיושבת קושיית האהבת יהונתן]. ונמצא שהמרגלים נשלחו בשביל שלושה מטרות. שתי מטרות שמשה ביקש מהם, ומטרה נוספת שאותה ביקשו ישראל מהם, ואותה לא ידע משה.

ובזה מבוארים דברי הפנים יפות, שעל כן לא נחשבו המרגלים כשלוחי מצוה, כיון שהיתה בשליחותם מטרה נוספת שהיא היתה פסולה בעיני ה', ואף בעיני משה אילו היה יודע ממנה. ואתי שפיר הכל.

למה שהוא שליח מצוה, ושליח מצוה דוחה את השבת".

וביאר הפנים יפות (תחילת הפרשה): "ואמר על זה שמה ששלחם בכ"ח בסיון סמוך לשקיעת החמה ולא המתין עד למחר, היינו משום דאמרינן בשבת (יט, א) אין מפליגין בספינה, וכתב הרז"ה וכן הוא באו"ח (רמח, ד) והוא הדין היוצאים בשיירא דאסורים לפרוש ג' ימים קודם לשבת, ולפי זה במרגלים **שלא היו שלוחי מצוה** כנ"ל לא היו יכולים להמתין עד בוקר יום כ"ט, לפי מאי דאמרינן דר"ח ניסן היה באחד בשבת כמו שאמרו (שבת פז, ב) דאותו יום נטל עשר עטרות, ממילא ר"ח אייר היה ביום ג' ור"ח סיון היה ביום ד' וכן כ"ט בסיון והיה אסור למרגלים להפליג והוצרכו להפליג ביום ג' מבערב". ולכאורה קשה שהרי רש"י בתחילת הפרשה כתב שבאותו שעה כשרים היו, ואם כן אמאי לא נחשבת שליחותם כשליחות מצוה, והרי הם נשלחו על פי ציוויו של משה.

ג. והנראה לומר [ואחר כך ראיתי שחלק מהדברים נכתבו בספר אהל יהושע (דיסקין)], שהמרגלים נשלחו בשביל שתי מטרות, לברר את הנחלה שעתידים לקבל, וכדי לדעת איך להילחם, וכן מדויק מלשון הפסוקים. והנה בגמרא (הוריות ו, ב) נחלקו בגמרא האם שבט יוסף נחשב לשני שבטים גם לענין קרבן, או רק לענין נחלה [ויעוין ברמב"ן (בראשית מח, ו) מה שכתב על דברי רש"י שם], וממילא יוצא שלגבי המלחמה אין צריך לשלוח שני מרגלים בשביל שבט יוסף, ועל כן נשיא שבט מנשה שהוא הבכור היה המייצג של שבט יוסף כלפי חלק המלחמה, וזהו טעם ששינה הכתוב וכתב "למטה יוסף למטה מנשה", וכל הטעם שנשלח יהושע כנציג של בני אפרים זהו רק לענין נחלה.

וזהו הטעם שבתחילה שתק יהושע, כיון שבשעה שדיברו על חלק המלחמה, הקשיבו ישראל רק

מתלמידי חכמים, שבעלי אומנות מפסיקים ממלאכתם ועומדים בפניהם.

ב. בגמרא (ב"ב פא, א - ב) מקשה הגמרא סתירה בדעת רבי מאיר, שמצד אחד אמר שאדם הקונה שני אילנות בשדה חבירו יכול להביא ביכורים ולקרוא מקרא ביכורים, כיון שנחשב כבעלים גמור שיכול לומר "את האדמה אשר נתת לי ה'", ומאידך גיסא אמר רבי מאיר שאדם הקונה אילן אחד אינו יכול לקרוא מקרא ביכורים. ומתרת הגמרא "אמר רבה מאי קושיא דלמא ר"מ באילן אחד ספוקי מספקא ליה", ומבאר הרשב"ם (ד"ה מספקא) "מספקא להו - אי קנה קרקע מן הדין או לא והאי דאמרי לא קנה קרקע היינו משום דיד המוכר על העליונה דמספיקא לא מפיקין מיניה". כלומר שכיון שיש ספק ממוני האם הקונה קנה קרקע או לא, מעמידים את הקרקע בחזקת המוכר, ואין הלוקח יכול לקרוא מקרא ביכורים.

והקשו האחרונים שהרי הקרקע שייכת למוכר על פי הכרעת דיני הממונות, ואם כן מפני מה צריך הלוקח להביא ביכורים, ואין אומרים שכשם שאינו קורא מספק, כך אין הוא צריך להביא ביכורים. ונאמרו בזה מספר ביאורים: א. החמדת שלמה (סימנים א - ב) כתב "דעד כאן לא אמרינן אי תפיסה לא מהני הוי של הבעלים הראשונים לגמרי רק בממון שאין לו תובעין, דמעולם לא זכה בו וכו', מה שאין כן בשאר ממון כיון שלצד הספק שאינו של המוחזק כבר זכה בו אידך, על כן לא הוי ודאי ממון של המחזיק". במילים אחרות, הכרעת המוחזקות אינה הכרעה מוחלטת [ויעוין שם (בסימן ב) שהביא את דברי הנתיבות המשפט שביאר סוגיה חמורה זו. והרבה יש לדון בדבריו. ולא עת האס"ף].

ויעוין בזכר יצחק (סי' נד) שכתב על שאלה זו: "אכן הדרך הפשוט בישוב הדברים הוא, דכל מה דאמרו בסוגיא דתקפו כהן הוא רק בדבר שהקנין הוא מדין התורה, כמו מתנות כהונה דמצות התורה הוא

ד) מצות ביכורים

א בפרשת השבוע מתארת התורה את שליחות המרגלים שהסתיימה בהוצאת דיבה על ארצנו הקדושה. הפסוק (במדבר יג, כג) מתאר "וַיָּבֹאוּ עַד נַחַל אֶשְׁכֶּל וַיַּכְרְתוּ מִשָּׁם זְמוּרָה וְאַשְׁכּוֹל עֲנָבִים אֶחָד וַיִּשְׂאֶהוּ בַּמוֹט בְּשָׁנָיִם וּמִן הַרְמְלִים וּמִן הַתְּאֵנִים".

רש"י על אתר מבאר על פי דברי חז"ל (סוטה לה, א): "וישאהו במוט בשנים - ממשמע שנאמר וישאהו במוט איני יודע שהוא בשנים, מה תלמוד לומר בשנים, בשני מוטות. הא כיצד, שמונה נטלו אשכול, אחד נטל תאנה ואחד רמון, יהושע וכלב לא נטלו כלום, לפי שכל עצמם להוציא דבה נתכוונו, כשם שפריה משונה כך עמה משונה". כלומר שנטילת הפירות היתה חלק מחטאם של המרגלים, שרצו דרך אותם הפירות להוציא דיבה על הארץ.

ידועים דברי רבי מנחם זמבה הי"ד שכתב (חידושי הגרמ"ז סי' נ, עמ' קלא) [וכן הוא בספר אמרי דעת (לר' מאיר שפירא, פרשת כי תבוא, עמ' שמז)]: "איתא בשם האר"י ז"ל, דמצות הבאת הביכורים היא תיקון לחטא המרגלים, דהרי המרגלים הוציאו דיבה על הארץ ומצות ביכורים ניתנה משום חיבת הארץ. והוסיף על זה הג"ר מנחם זמבה זצ"ל דיש רמז לזה במשנה בביכורים (פ"ג מ"א) דאיתא שם "אדם יורד בתוך שדהו ורואה תאנה שביכרה אשכול שבכר רמון שבכר קושרו בגמי ואומר הרי אלו בכורים", הנה מוזכרים כאן השלושה מינים המוזכרים גם אצל המרגלים שאותם הם הביאו מארץ ישראל, והרמז להקשר שביניהן". עד כאן דבריו [אמנם יש להעיר שלא מצאתי כן ברבינו האר"י. וצ"ע].

על כן חשבתי לדון בענייני מצות ביכורים שהפליגו חז"ל בחביבותה, ותיארו באריכות את סדר הבאת הביכורים וגודל המעמד שהתלווה לכך, עד שאמרו על כך (קידושין לג, א) שחביבים מביאי הביכורים יותר

ומשום הכי בספק זה דלא ידעינן הלכתא כמאן
בשיעורין אזלינן לחומרא].

נמצא מדברי האחרונים ג' מדרגות בביאור דרגת
הבירור של הכרעה ממונית. מדברי החמדת שלמה
מתבאר שהכרעה ממונית בין שני אנשים אינה
נחשבת הכרעה ודאית [וכן משמע מדברי החזון איש
(אהע"ז לט, ג)]; הזכר יצחק סובר שזוהי רק הכרעה
מדרבנן; ואילו לפי השערי יושר אין זה כלל הכרעה,
אלא רק היתר השתמשות.

ד. ובדברי החלקת יואב (יו"ד סי' כב, דף נב, א) עולה
כעין דברים אלו: "והנראה לענ"ד להשוות המקומות
דהנה קיימא לן כרבי אבא (יבמות לז, ב) דקם דינא,
ואין הטעם שם מטעם יאוש, דהרי בקטן לא שייך
יאוש [ומכאן תמיהה יוצאת על דברי הנתיות
המשפט שהובאו לעיל] רק הטעם דהדין עושהו שלו,
כמו ברוב שכיון שמותר לאכול כל אחד בפני עצמו
שוב נהפך ונעשה באמת היתר. והכי נמי כיון דהדין
חולקים בזה נעשה ודאי שלו מכח הדין, ולכך בספיקא
דדינא לא נאמר קם דינא כיון דאין כאן דין וכו', ולכך
בקונה שתי אילנות דגם הספק בדין אי קנה קרקע, על
כן לא אמרינן קם דינא, ושפיר נשאר ספק". [וכעין
דבריו כתב השואל ומשיב (רביעאה, ב רו) והביא
אסמכתא מדברי המשנה למלך שהובאו לעיל, וכן
חילק בספר המאיר לעולם (סי' יד, דף כז, א), ויעויין
באור שמח (ביכורים ב, יג) שדחה תירוץ זה, והאריך
ליישב באופן נפלא, וכן האבני נזר (או"ח שמג, ח – ט)
דחה תירוץ זה, וחילק באופן אחר]. כלומר שיש הבדל
בין ספק במציאות שכלפיו נאמרו דיני הכרעה
ממוניות, לבין ספק בדין שההכרעה במקרים אלו היא
לא בירור אלא רק הנהגה, וכעין דברי השערי יושר,
אלא שהשערי יושר כתב כן על כל מוחזקות, ומדברי
החלקת יואב נראה שהדברים כנים רק כשורש הדין
הוא הלכתי.

שמקנהו לכהן, וכל שדין התורה נותן שהמוציא מחברו
עליו הראיה שוב אין כאן קנין כלל. משא"כ במה
שהאדם מוכר בעצמו אין לנו אם הדין הוא דהמוציא
מחברו עליו הראיה, דמכל מקום אם הדין [הוא דהוין]
מכירה [הרי הוא] נמכר ע"י הבעלים שמכרו. ולזה
בהך דביכורים הוא ספק". כלומר, בכדי להכריע בדיני
איסורים, צריך שהכרעת הבעלות תהיה מדאורייתא,
והכרעת מוחזקות בספק שבין שני אנשים אינה
מדאורייתא.

ג. השערי יושר (ה, ו ד"ה ועל פי) כתב: "וביאור
הדברים הוא דעיקר הדין של המוציא מחברו עליו
הראיה פועל רק לכל הנוגע לענין שליטה והשתמשות,
דכן הוא דין תורת המשפטים בספק ממון שישאר
הדבר לכל דבר שימוש ושליטת החפץ אצל המוחזק
הראשון, אבל באמת המציאות האמיתית לא נשתנה
כלום, ואם יבוא אליהו ויברר האמת יוחזר החפץ
לבעלים האמיתיים, דלא נפקע קנין הבעלים ע"י דין
המוציא מחברו עליו הראיה, וכו', **אבל לענין קדושה
שאינה באה ע"י כח השליטה והשימוש, אלא שתלוי
במציאות הקנין כפי שגלוי קמי שמיא, קדושה כזאת
הוי לעולם בספק, אף אם הדין שלא מהני תפיסת
הכהנים, שאם בכור הוא לא נפקע זכות הכהנים
ממנו, ומה שאבדו כח השליטה לגמרי מחמת דין
המוציא מחברו עליו הראיה, דבר זה אינו מגרע כלום
שלא יחול איזה דין שסיבתו מחמת הקנין האמיתי"**
[ויעויין עוד בדבריו (שם, ח ד"ה ולפי זה)]. ועולה
מדבריו חידוש גדול, שהכרעת המוחזקות בממון אינה
בירור אמיתי אלא היא רק היתר השתמשות. [ויעויין
משנה למלך (הלכות טומאת צרעת ב, א) שכתב לגבי
ספק בהכרעת הדין: "אפשר לומר דכי אגמריה
רחמנא למשה דספק נגעים טהור לא אגמריה אלא
בספק דמציאות לא בספק דחסרון ידיעה דלא ידעינן
הלכתא כמאן דהא לא מיקרי ספק דקמי שמיא גליא

וכך פסק הרמב"ם פ"ג מה' ציצית הי"א וז"ל, אע"פ שאין אדם מחויב לקנות לו טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית אין ראוי לאדם חסיד שיפטור עצמו ממצוה זו וכו'. (וע"ע להלן בשי' הרמב"ם), והשו"ע סי' כד סעיף א כ' וז"ל, אם אין אדם לובש טלית בת ארבע כנפות אינו חייב בציצית.

(ב) והנה האבודרהם כ' וז"ל, וכל המצוות טעונות ברכה בין שהם מן התורה חובה שחייב להשתדל ולרדוף אותם כגון תפילין וציצית ושופר וסוכה ולולב וכיוצא בהם, ובין שהם רשות כגון מזוזה ומעקה שהרשות בידו לפטור עצמו מהם, שאינו חייב לשכון בבית החייב במזוזה כדי שיעשה מזוזה, אלא אם ירצה ישכון כל ימיו באהל או בספינה, וכן אינו חייב לבנות בית כדי שיעשה מעקה, עכ"ל, הנה כלל האבודרהם את מצות ציצית במצוות שהם חובה ושחייב להשתדל להם כמו תפילין ושופר וכו'.

ויש לתמוה טובא, שהרי בגמ' מבואר להדיא דאף למ"ד חובת גברא אין חיוב ללבוש בגד שיש בו ד' כנפות, ורק שאם מתכסה בכסות בת ד' כנפות חייב להטיל בה ציצית, והלא זה דומה למזוזה שאם אין לו בית פטור ממזוזה ואינו חייב לדור בבית, וכמו"כ טלית אם אין לו בגד המחויב בציצית, אינו מחויב בציצית ואינו חייב לקנות ולהתחייב בו.

והנה כעין דברים אלו מצינו להרמב"ם בסה"מ (בסוף העשין) שחילק שיש מצוות שיתכן שיעמוד אחד מהאנשים כל ימי חייו ולא יעשה הפעולה ההיא ולא ימצאהו הענין ההוא, כגון עבד עברי או שומר חינוך ותרומות ומעשרות ולקט ושכחה ופאה וכדו', ויש מצוות המחויבות, וכתבם וז"ל, מהם מצוות מתחייבות בהכרח בכל זמן בכל מקום ובאיזה ענין שיהיה כגון ציצית ותפילין

מהגאון בעל "גינת אגוז" שליט"א

(ה) חיוב ציצית למי שאינו לובש בגד

ד' כנפות

ועשו להם ציצית (במדבר טו, לט)

א) במנחות מא, א איתא, מלאכא אשכחיה לרב קטינא דמכסי סדינא (דלא הוה ליה ציצית משום כסות לילה, רש"י) א"ל קטינא קטינא סדינא בקייטא, וסרבלא (שהם עגולים דאין לה אלא שני כנפים, רש"י) בסתווא, ציצית מה תהא מה תהא עליה, א"ל ענשיתו אעשה, א"ל בזמן דאיכא ריתחא ענשינן, אי אמרת בשלמא חובת גברא הוא, היינו דמחייב דלא קא רמי, אלא אי אמרת חובת טלית הוא הא לא מיחייבא, [טלית דסדין ודסרבלא ומאי אכפת ליה, רש"י], אלא מאי חובת גברא הוא, נהי דחייביה רחמנא כי מיכסי טלית דבת חיובא כי מכסי טלית דלאו בת חיובא מי חייביה רחמנא, אלא הכי קאמר ליה טצדקי למיפטור נפשך מציצית [תבקש תחבולות לפטור עצמך מציצית, רש"י]. ע"כ.

והיינו דמדברי המלאך לרב קטינא מיייתי ראייה דציצית חובת גברא ולא חובת טלית, ובס"ד סברה הגמ' דלמ"ד ציצית חובת גברא, רמי חיובא אגברא ללבוש בגד שיש בו ד' כנפות ולהטיל בו ציצית, כמו שאר מצוות שמחויב האדם, תפילין לולב ושופר, שצריך לקנותם כדי לקיים המצוה, ולכך נענש מי שאינו לובש טלית מצויצת, ומסקנת הגמ' דלגם למ"ד חובת גברא אינו מחויב לקנות בגד של ד' כנפות, ורק כשלוש ומתכסה בבגד כזה המחויב בציצית אז רמי חיוב אגברא, אלא דמ"מ כשעושה טצדקי ליפטור ממצות ציצית, שלא ללבוש ציצית, ענשינן ליה בעידנא דריתחא.

ס"ד דהשואל לחייב לקנות מלבוש להתחייב בו, וגם מה שהשיבוהו שזו אינה צריכה לפנים מקרא דלמען תזכרו ומוטב יהיו שוגגין, דמשמע דהוי איסור גמור, הוא לכאורה דלא כסוגית הגמרא.

ג) והנה בביאור מה שאמר לרב קטינא דבזמן ריתחא ענשינן, כ' רבינו יונה בשערי תשובה וז"ל, וגם כי אין מצות ציצית זולתי על מי שיש לו בגד אשר אין לו ארבע כנפות ואין אם לו בגד בזה אינו חייב לקנותו, אף גם זאת אמרו רז"ל כי ענש יענש לעתות בצרה, על דבר אשר לא חמד בלבבו יופי המצוה ושכרה, לבעבור סבב דבר חיובה עליו, ולקחת לו בגד שיש לו ארבע כנפות לעשות בו ציצית על כנפיו, עכ"ל.

ובדבריו מבואר דפירש הא דאמרינן דבזמן ריתחא ענשינן על שלא לבש ציצית, דאמנם אין אדם מחויב לקנות בגד, אלא דיש תביעה על מי שלא הכניס עצמו לחיוב, שמורה אצלו על חסרון בחשיבות המצוה מה שלא חמד להכנס בחיובה.

אמנם מצינו להריטב"א דכתובות דף מ, א דפירש הך דענישינן באידנא דריתחא באופ"א. בהא דאיתא שם דעשה דולא תיהיה לעשה דאנוסה אינו דוחה ל"ת אם אסורה לו בלאו, ופירש הריטב"א וז"ל, והנכון דה"ק, דעשה כי האי כיון דקיל כולי האי שבידה לעקרו אינו בדין שידחה ל"ת, וא"ת, והא סדין בציצית, דאי בעי פטר נפשיה בטלית של צמר, או טלית שאינה בת ציצית, ואפ"ה דחי, וי"ל, דהתם איתיה לעשה מיהא, אלא שהוא פוטר עצמו בטלית שאינה בת ציצית כדאמרינן התם במעשה דרב קטינא, אבל הכא כי אמרה לא בעינא עקרתי לעשה לגמרי, דליתיה לעשה בעולם, עכ"ל. וכ"פ הר"ן עיי"ש.

הנה מצינו בדברי הריטב"א דפירש הא דענשינן בעדנא דריתחא דנאמר בזה חיוב של לבישת ציצית, ואמנם אין זה חיוב גמור כפי שהעמידה

ושמירת שבת, ונקראו המצוות שהן מן המין הזה המצוות ההכרחיות, מפני שהם מתחייבות לכל איש שהגיע לפרקו בישראל בהכרח בכל זמן ובכל מקום ובכל ענין, עכ"ל, הרי מפורש כתב מפורש הרמב"ם דמצוות ציצית היא מצוה הכרחית כמו תפילין ושמירת שבת, שמחויב כל אדם בכל ענין, ולא כמו מצות תרומות ומעשרות וכדו' השייכים במי שיש לו שדה ופירות, והיינו דמי שאין לו ציצית חייב לקנות בגד המחויב בציצית כדי לקיים המצוה, ועמד בזה בס' חמדת ישראל (ח"א דף יג, א).

וכדבריו אלו כתב גם בפ"ה מהל' שבועות הי"ה גבי הנשבע לבטל מצוה דבכולל שאר דברים בשבועתו דחלה שבועתו, שכתב וז"ל, כגון שנשבע שלא שם בצל סוכה לעולם או שלא יעלה עליו בגד שנה או שתים, עכ"ל, והיינו דדוקא משום דכולל לבישת כל הבגדים, חלה שבועתו על לבישת בגד המחויב בציצית, אבל הנשבע שלא ללבוש טלית מצויצת לא חלה שבועתו, ועמדו על כך הנו"כ (כס"מ רדב"ז ולח"מ) לתמוה דהלא דעת הרמב"ם דאין חיוב ללבוש כסות בת ד' כנפות, אלא שאין ראוי לאדם חסיד ליפטר מן המצוה, ואמאי חשיב נשבע לבטל את המצוה.

וכן יש להתפלא במה דאיתא בשו"ת מן השמים (סי' מא) בזה"ל, עוד שאלתי על המקלין ואומרים שאם אין לובש כסות בת ד' כנפות. אינו חייב בציצית דחובת גברא הוא כשילבשם ואם אינו לובש אין עליו חיוב, או נאמר כל אדם חייב לקנות מלבוש בת ד' כנפות כדי שיתחייב בציצית. וחשיבו, זו אינה צריכה לפנים, שהרי כתוב למען תזכרו, והנח להם לישראל מוטב יהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, ע"כ. ותמוה כנ"ל דחלא בסוגיית הגמ' מבואר להדיא דגם למ"ד חובת גברא אין אדם מחויב להתכסות בבגד של ד' כנפות, ומאי

מיירי בשיש לו ואינו מניחן, אי"כ אפילו אין לו יש לו לחזר ולהביא עצמו לידי חיוב כדאשכחן במשה שהיה תבא ליכנס לארץ ישראל כדי לקיים מצות שבה, עכ"ל. והיינו דפשיטא להו להתוסי' דכשיש לו ציצית צריך ללבושו, וחשיב מנודה לשמים כשאינו לובשו, ובערכין כללו חיוב זה בהא דאמרינן הכל חייבין בציצית, דהיינו מיש שיש לו, שחייב ללבוש. ובמנחות שם כ' התוסי' ד"ה ענשיתו אעשה וז"ל, שאין אדם חייב לקנות טלית המחויב אם אין לו עכ"ל, ומבואר כדבריהם אלו, דכשיש לו חייב להתעטף בו.

וכ' הארצה"ח דכשיטת תוסי' זו דמי שיש לו טלית מצויצת חייב ללבושה, כן מבואר בדעת הרמב"ם, דבפ"א משבועות ה"ו כ' שנשבע לבטל את המצוה כיצד כגון שנשבע שלא יתעטף בציצית ושלא ילבש תפילין וכו', עכ"ל. וקשה דהא כי לית ליה טלית בת חיובא אינו מחויב בציצית, ואמאי חשיב הנשבע שלא להתעטף בציצית נשבע לבטל את המצוה, אלא צ"ל דמיירי בדאית ליה טלית בת חיובא דבזה מ"ע ללבושו. והיינו כשי' התוסי' דמי שיש לו טלית חייב להתעטף בה.

ה) וילי"ע בדברים טובא, מהיכא ילפינן הך מילתא דאיכא חיובא במי שיש לו טלית בת חיובא, וכדאין לו לית ליה הך חיובא, דלכאוי לא מצינו גדרי חיוב ופטור במצוה אלא בפטור עד חומש וחיוב ביותר מחומש, אבל פטור באין לו וחיוב ביש לו, היכן מצינו ואמנם הא דפטור כשאין לו ד' כנפות, הלא כן מבואר בסוגיא הגמ' דמנחות, וכפי שנתבאר בריש הדברים, וא"כ מהיכא נילף לחיוב היכא דיש לו, וביותר דהמלבי"פ קרי לה חיוב מצות עשה, היינו עשה דמצות הציצית, וצ"ב.

וביאור הדברים נראה עפמשנ"ת בדברי הריטב"א, דהא דקאמר מלאכא לרב קטינא

הגמרא, אבל מ"מ נאמר שצריך להכניס עצמו במצוה וללבוש בגד המחויב.

ואם כן הוא, י"ל שזהו מקור ד' הראשונים דאיכא חיוב לעולם להיות לו ציצית, והיינו דמדענשינן על שלא הכניס עצמו בחיוב ציצית, ש"מ דמצווה לעשות זאת.

(ו) בביאור ד' הארצה"ח בדעת תוסי'

ד) בשו"ע (סי' כד סעיף א) אם אין אדם לובש טלית בת ד' כנפות אינו חייב בציצית, וכ' המלבי"ם בארצות החיים, דלדעת התוסי' ערכין ב, ב ופסחים קיג, ב אם יש לו טלית ב' ד' כנפות ואינו לובשו עובר עליו. והכי איתא בתוסי' ערכין ב, ב ד"ה הכל חייבין בציצית, וז"ל אם יש להם טלית, ואם לא יוכל לקנות טלית אינן חייבין וכו'. [ואמנם בלשון התוסי' דפתחו דהחיוב כשיש לו טלית, משמע דכשאין לו טלית פטור, ואי"צ לקנות אף ביכול לקנות, וסיימו דאם לא יוכל לקנות אינו חייב, דמשמע מלשונו זה דכשיכול לקנות חייב בזה, ואין דבריהם שווין. וראיתי שציינו לדבר האגודה שכתב בזה"ל, הכל חייבין בציצית, פי' ר"י אם יש להם טלית של ארבעה כנפות אבל מי שאין לו פטור ואינו חייב לקנות, עכ"ל, ולשון זה מדוקדק טפי דליכא חיוב לקנות בגד של ארבע כנפות].

ובתוסי' פסחים קיג, ב בהא דאיתא שם, שבעה מנודין לשמים שאין לו אשה ושיש לו אשה ואין לו בנים ומי שיש לו בנים ואינו מגדל, לתלמוד תורה ומי שאין לו תפילין ושיש לו אשה ואין לו בנים ומי שיש לו בנים ואינו מגדל, לתלמוד תורה ומי שאין לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו וכו'. וכ' התוסי' ד"ה ואין לו בנים, וז"ל, נראה דוקא ע"י פשיעתו שאינו מתעסק בפריה ורביה דומיא דאחריני, ומי שאין לו תפילין בראשו ובזרועו וציצית בבגדו,

אכתי צ"ב טובא מה דתלי לה בפלוגתת רש"י ותוס' אי קאי אף למ"ד חובת מנא.

והנה הא דכתבו התוס' דדוקא למ"ד ציצית חובת גברא שייך למיענש עליה בעידנא דריתחא, ביאור דבריהם יל"פ וכ"כ אחרונים (עי' שפ"א ובית שערים) דמצוה שבגופו, ושמעתסק בה תדיר, עליו להביא עצמו לקיים המצוה, ואף להכניס עצמו באופן שיתחייב בה, אבל אי חובת מנא, ומתקיים המצוה גם בכלי קופסא אשר אינם קיום בגופו, ואינם לפניו כלל, לא מסתברא להו להתוס' שיש לאדם לחייב עצמו בהמצוה.

ויתבאר היטב עפמש"כ בים של שלמה (חולין פ"ח ס"י כג) בזה"ל, ומ"מ אינני חולק על המנהג שנהגו עתה לברך על טלית שאולה, לפי שקיימו וקבלו עליהם שלא להיות בלא ציצית כמו בתפילין, אע"פ שאינו חיוב גמור, מ"מ מאחר שציוה הקב"ה מצות ציצית לזכרון א"כ רצונו בזה שילבש טלית בת ד' כנפות כדי לעורר הזכרון, והא ראייה שמענשים עליו בידי שמים כדאשכחן במנחות מלאכא אשכחיה וכו', עכ"ל. הרי דפירש הא דענשינן משום דרצונו ית' שילבש טלית בת ד' כנפות כדי לעורר הזכרון, וזה שייך דוקא בלבישת טלית מצויצת, אבל בכלי קופסא שאינם לפניו אינו בא לזכרון כמו כשהוא לבוש בה.

אכן בדעת רש"י דפירש דקאי אף למ"ד ציצית חובת מנא, שמעתי מידידי הרה"ג ר"צ כהן לבאר, די"ל דפ"י הא דענשינן בעידנא דריתחא אינו מחויבי מצות ציצית, אלא כמו שפ"י רבינו יונה בשע"ת הנזכר לעיל) וז"ל כי ענוש יענש לעתות בצרה על דבר אשר לא חמד בלבו יופי המצוה ושכרה, לבעבוד סבב דבר חיובה עליו ולקחת לו בגד שיש לו ארבע כנפות לעשות בו ציצית על כנפיו, עכ"ל. דמבואר שהתביעה היא

דעניש מאן דעביד טצדקי לפטור עצמו מציצית, היינו מחויבי המצות ציצית, וחשיב ליה הריטב"א דלעולם העשה דציצית קיים משום הך מילתא דקאמר מלאכא, ובפרט לפי משנ"ת דבעדעת הרמב"ם ואבודרהם ושו"ת מן השמים דמבואר דאיכא חובת ציצית גם שלא בעת שלובש בגד בן ד' כנפות, ושמקור מהא מילתא דקאמר מלאכא דעניש, ואי עניש הא על כרחך דאיכא חיובא.

ואנא אפיק התוס' כפי שפ"י המלבי"ם, דיש חיוב להתעטף ציצית למי שיש לו בגד בת חיוב. דמהא דענשינן בעידנא דריתחא, גלי לן בזה דכשיש בידו טלית ובקל יכול לקיים המצוה ללבוש טלית מצויצת, מחויב הוא בה מצות ציצית ללובשה.

ו) והנה הא מילתא אם כשאינו לובש בגד ד' כנפות אינו חייב בציצית, או דכשיש לו בגד זה מחויב ללובשו, תלי לה הארצה"ח בפלוגתת רש"י ותוס' בגירסת הגמ' מנחות שם, דנחלקו בהא דבעידן ריתחא ענשין למאן דעביד צדקי למפטר נפשיה מציצית, דדעת רש"י דזה קאי בין למ"ד ציצית חובת גברא ובין למ"ד ציצית חובת מנא, ותוס' פ"י דקאי רק למ"ד חובת גברא. דלדעת תוס' מחויב ללבוש טלית כשיש לו.

ולכאורה דבריו מופלאים, דמאי שייטא ומה ענין נידון זה אם מחויב ללבוש טלית, לפלוגתת רש"י ותוס' אי קאי הא דענשינן בעידנא דריתחא גם למ"ד ציצית חובת מנא.

ואמנם לפמשנ"ת דמקור חיוב זה ללבוש טלית כשיש לו, היינו מהא דענשינן בעידנא דריתחא, מבואר הא דשיירי ענינים אלו להדדי, דאי איכא עונש בעידנא דריתחא, אז כשיש לו טלית מחויב ללובשו, ומשום דכשיש בידו בקל ללבוש טלית מצויצת, מחויב הוא בקיום המצות ציצית. אך

לכבר נהגו להתעטף בציצית בכל יום בעת התפלה ושוינהו עלייהו חובה], עכ"ד. והיינו דחיוב זה כשיש לו בגד הוא ממ"ע דציצית.

ז) וכדברים אלו ממש, דמי שיש לו טלית חיוב להתעטף בה, כ"כ במגן גיבורים (ריש סי' יט) בהא דאיתא בשו"ע, ציצית חובת גברא ולא חובת מנא, שכל זמן שאינו לובש הטלית פטור מציצית, והקשה הט"ז דלעיל סי' יז מבואר ברמ"א דאינו חובת גברא.

וכי המגן גיבורים דלפמש"כ המרדכי בהלכות קטנות וכ"כ התוס' בערכין דף ב' ד"ה הכל חייבין דדוקא לקנות אינו מחויב, אבל אם יש לו טלית בת ד' כנפות ואינו לובשו עובר בעשה, כדאמרינן בש"ס ענשיתו אעשה אין בעידנא דריתחא, ענשינן, ומשו"ה אמרינן הכל חייבין בציצית, והיינו דיש חיוב ללבוש.

ולפי"ז אי"ש בפשיטות דבאמת בגוף הדין ציצית חובת גברא, היינו חיוב גמור, דאם יש לו בגד בתחיובא מחויב ללבושו, אבל ודאי דאינו חיוב על האדם כמו תפילין שמחויב להשתדל לקנותם, ואילו ציצית אינו מחויב להשתדל לקנות בגד בת חיובא להטיל בו ציצית, וזהו דקרי לה דאינו חובת גברא, היינו שאינו כחובת שאר המצוות. וכך פירשו ד' הרמב"ם הנז"ל דקאי לנשבע שלא להתעטף בציצית, נשבע לבטל את המצוה, משום דאם יש לו בגד בת חיובא עובר בעשה, עכ"ד. הרי פירשו ענין חיוב זה דמי שיש לו בגד בת חיובא דמ"ע ללבושו, דמקורו מהא דאמרינן דבעידנא דריתחא ענשינן עלה, וכמשנ"ת.

ז) שו"ת על הפרשה.

מאת: הרב שר שלום עפג'ין הלוי מח"ס סדרת דובר שלום. לע"ב הטהורה של מרן רשכבה"ג הגאון המופלא מורינו שמריהו יוסף חיים קנייבסקי זצוקלה"ה זיע"א.

פרשת שלח.

ויקרא משה להושיע בן נון יהושיע: (פי"ג, פט"ז).

על שלא מכניס עצמו לחיוב המצוה, מחמת חסרון ברום ערכה ומעלתה ושכרה, ואינו משום גדרי מצות ציצית, וזה הלא שייך אף למ"ד ציצית חובת מנא כמו למ"ד חובת גברא.

וכך יתכן לפרש בלשון רש"י שפ"י הא דקאמר מלאכא טצדקי למיפטר עצמך מציצית תבקש תחבולות לפטור עצמך מציצית, עכ"ל, והיינו דעשיית תחבולות להעמיד עצמו באופן שאינו מחויב, מורה הוא על חסרון הערכתו וחפצו במצוה, והתביעה עליו היא על ענין זה, אבל אין העונש מצד מצות ציצית שלא קיים.

ולפי"ז מבואר הא דתלי לה המלבי"ם, דלדעת רש"י דקאי אף למ"ד ציצית חובת מנא, אינו מחויב בחיוב מצות ציצית כשיש לו טלית בת ד' כנפות, דלא שמענו מהא דענשינן דריתחא איזה גדר והלכה במצות ציצית, ורק לשי' תוס' דנתבאר דבהא דענשינן בעידנא דריתחא נאמר חיוב של מצות ציצית וכמשנ"ת עפ"י דברי הריטב"א, אתי שפיר לחייב באופן זה שיכול לקיים המצוה כשהוא בידו, שמחויב במצות ציצית לקיימה.

ויש להביא עוד מש"כ בארצות החיים להלן מינה ריש סי' כה, בטעם שמתעטפין בציצית קודם תפילין, שכי ראשונים משום דציצית הוי תדיר, והקי' השאג"א דציצית לא מקרי תדיר, אלא מצוי, וכמו דאיתא בזבחים דף צא דשלמים לגבי חטאת ואשם לא מיקרי תדיר אלא מצוי, משום דאין תדירותן חובה כפירש"י שם, וה"נ אין לבישת ציצית חובה, ולא מיקרי תדיר אלא כשיש כשחובתן תדירה. ודחי לה המלבי"ם דלא דמי, דשלמים ע"י שאין תדירותן חובה יכול הוא שלא להתנדב כלל, ואינו תדיר בכל יום, אבל בציצית נהי שאם אין בגד בת חיובא פטור מציצית מ"מ חל עליו מ"ע להיות עליו טלית בת ד' כנפות,

אמו את דברי אביו הצדיק ז"ל אף היא תשיב אמריה לו אין זה כישוף כי אם חלב שהניקו אותך מפני שאני אמך וספרה לו כל המאורע מיד בדל [עזב] עצמו ממנה כי גם הוא נזכר שמועתו שנמצא בדג אפס לא ידע כי היה אביו ועשה תשובה ולכן קראו אותו בן נון מפני שנמצא בדג ובלשון ארמי נון. (אוצר מדרשים ח"א ערך יהושע עמ' 209 בשם ספר יפה מהישועה לרב ניסים גאון, ע' מדרש הביאור פ' שלח). וצ"ע מדכתיב בדברי הימים א' פ"ז פכ"ז נון בניקוד חול"ם ולא בשורו"ק.

שאלה: מדוע כינו המרגלים את יהושע בשם ריש קטיעא.
 תשובה: א) ריש קטיעא ר"ל מי שראשו קטוע שאין לו בנים ליטול חלק בארץ. (רש"י בסוטה דל"ה ע"א בד"ה דחזייה).
 ב) על שם מעשיו הראשונים מה שעשה לאביו. (אוצר המדרשים שם).

וְאֶשְׁכֹּל עֲנָבִים אֶחָד וַיִּשְׁאַהּוּ בַּמוֹט בְּשָׁנִים וּמִן הַרְמְנִים וּמִן הַתְּאֵנִים: (פי"ג, פכ"ג).

שאלה: מה ראו המרגלים להביא רק חלק מז' המינים ולא את כולם ולמה דוקא ג' הללו.

תשובה: הנה איתא בברכות [דמ"א ע"א] דאמר ר' יוסף וכו' כל המוקדם בפסוק זה מוקדם לברכה שנאמר ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון וגו' וכ"פ השו"ע [או"ח סי' רי"א ס"ד] כל הקודם בפסוק וכו' קודם לברכה וכל הסמוך לו חשוב מהמאוחר וכו' נמצא כי ג' המינים הללו הם האחרונים בחשיבותם ועל כן הביאום על אף שטעמם משובח אולם היתה כוונתם לרעה כדי להראות שכשם שפריה משונה כך עמה משונה ומש"כ הביאו את הפירות הפחותים ביותר בחשיבותם כדי להמעיט עד כמה שאפשר משבח א"י שהרי זו היתה מטרחתם. (השיר והשבח ח"א).

וַיֵּסֶס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מִשְׁחָה. (פי"ג, פ"ל).

שאלה: כיצד הצליח כלב להשתיק את העם הזועם.

תשובה: רש"י מביא דבריו של כלב שאמר לעם וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם וידוע שאם אוהבים מישוהו קוראים אותו בשמו ואם לאו משתדלים לא להזכיר שמו וכאן לא הזכיר כלב שמו של משה אלא דבר מבין עמרם לכן חשב העם שגם כלב בצדק ושונא את משה ושתקו לשמוע את דבריו. (חומש עטרת רש"י הגר"י מליסא).

וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מִקְשָׁשׁ עֲצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת: (פט"ו, פל"ב).

שאלה: מדוע אותו האיש ראה לקושש עצים בשבת.

תשובה: משום שכשהיו בני ישראל חונים במדבר חק השבת נודע להם אבל עונש השבת לא נודע להם קם איש מבית יוסף אמר במאמרו אלך ואתלוש עצים ביום השבת ויראו אותי עדים ויגידו למשה ומשה יבקש הלכה מאת ה' וישפט אותי אז יודע עונש לכל בית ישראל. (תיב"ע).

שאלה: מדוע יש שנהגו לקשור בסוף כל חוט וחוט.

תשובה: יש אשר השיבו שהוא בכדי שלא יפרום הלכך קושרים או נותנים שם קצת דבק אולם מובא כתוב בכתבי הגר"ח סינאווני צ"ל שהוא בכדי לתת חלק מהקדושה לסיטרא אחרא. (כן שמעתי ממרן אאמו"ר שליט"א שכך מובא בספריו אך אינם מצויים תחת ידי). והוא נמי כמו דמצינו שתקנו כך בתפילין של ראש שיהיו השערות מגולין קצת כדי ליתן חלק לס"מ שלא יקטרע על ישראל ומטעם זה תיקנו ג"כ לשוח מילתא דבדיחותא קודם הלימוד. (ע"י טעמי המנהגים אות כ"ב). וצ"ע דחלק הס"מ בדרך כלל נותנים לאחר שנותנת חלק לקדושה כגון לאחר הסעודה עושים מים

שאלה: מדוע בן בניקוד בחיריק ולא בסגול.

תשובה: א) טעם בן נון, בא בחיריק תמורת סגול, וכן דברי אגור בן יקה (משלי פ"ל פ"א), שבן לילה היה ובן לילה אבד (יונה פ"ד פ"י), אם בן הכות הרשע (דברים פכ"ה פ"ב). ועם כל זה אני תמה מדוע לא נמלט בשם הצדיק הזה אחד שיבא כמנהג. ואני חושב כי נהגו לקרותו כן לכבוד, כי היה הגדול בתלמידי משה רבינו ויקראו לו בינון, כלומר הנבון, כי אין נבון וחכם כמוהו, או יהיה ענינו יהושע שהבינה מוליד, יעשו נון מלשון לפני שמש ינון שמו (תהלים פ"ב פי"ז): (רמב"ן פ' כי תשא פל"ג פי"א).

ב) מלשון בין תבין את אשר לפניך לפי שהשיג נון שיערי בינה. (ילקו"ר).

ג) כדז"ל [סנהדרין דק"ז] אמר רשב"י יו"ד שנטל ה' משרה היה טס ופורח לפני כסאו יתברך ואמרה לפניו רבש"ע בשביל שאני קטנה שבאותיות הוצאתני משרה הצדקת א"ל ה' לשעבר היית בשמה של נקיבה ובסופן של אותיות עכשיו אני נותנך בשמו של זכר ובראשון של אותיות שנאמר ויקרא משה ליהושע בן נון יהושע ומהיכן לקחו השב"א תחת היו"ד דהלא היו"ד של שד"י לא היה לה ניקוד לכן נלקח ב' נקודות מהסגול שתחת בן ונעשה מהם שב"א ותחת מלת ב"ן נשאר רק נקודה אחת והיינו חיריק. (מדרש תלפיות, אגרא דכלה בשם מהריעי"צ צוק"ל, חת"ס פ' שלח עה"פ ויקרא משה בד"ה ויש לפרש עוד [וע"ע בחת"ס שבת דק"ד ע"א בד"ה נון פשוטה], מעינה של תורה בשם קהלת משה). [וראיתי בספר ונקדש קדש עמ' תע"ה שהשיג על תירוץ הנ"ל וז"ל הכותב הנה מלבד אשר יש לשאול הרי תחת השי"ן של הושע היתה ציר"ה של שתי נקודות וביהושע הוסיף תחת השי"ן עוד נקודה שלישית שורו"ק ומנין איפוא לקח משה את הנקודה השלישית הנה כל האמרה הזו בטעות יסודה כי הרי עוד לפני שהוסיף משה להושע וקראו יהושע היינו בזמן שקראו אותו הושע כתוב מפורש בתורה להושע בן נון בחיריק"ק תחת הבן ומנין היה לו למשה נקודות יותר מאחד היינו החיריק"ק שתחת הבית של ב"ן]. ולי וכו' נראה דידוע מ"ש הש"י למשה ונתת מהודך עליו שנתנבא מהוד"ו של משה והוכרח להיות מקושר בנצח כי נצח ישראל לא ישקר וה"ס תרי פלגא גופא כנודע ע"כ נקרא ב"ן בחיריק ניקוד נצח לקשרו בנצח על מלאכת ה' ליתן המון לאומים תחת רגליו. (אגרא דכלה שם).

שאלה: מדוע אבי של יהושע נקרא נון.

תשובה: הטעם שנקרא יהושע בן נון והמרגלים קראו אותו דין ריש קטיעא שאביו של יהושע דר במצרים ואשתו עקרה והיה הצדיק מתפלל לנכח אשתו ויעתר לו ה' ויהי כי הרתה היה הצדיק מתענה ובוכה יום ולילה מאין הפוגות וירע הדבר בעיני אשתו ותאמר לו היה לך לשמוח כי שמע ה' את תפלתך ולא ענה אותה ויהי כדברה אליו יום ויום ותאלצהו בדבריה ויגד לה את כל לבו כי הגידו לו משמי מרום כי הבן הזה הנולד לו יתזו את ראשו והאמינה לדבריו כי ידעה כי כל דבריו באמונה ויהי כאשר ילדה והנה הוא בן ותקח לו אמות בה ותחמרה בחמר ובזפת ותשם בה את הילד ותשלך אותו בתוך היאור וימן ה' דג גדול לבלוע את התיבה ויהי היום ויעש המלך משתה לכל שריו ועבדיו וילכוד את הדג שבלע התיבה ויביאהו לפני המלך וישסעהו והנה נער בוכה ויתמה המלך וכל שריו ויאמר המלך להביא אשה להניק את הילד ויגדל הנער בבית המלך ויפקד אותו להיות סנדטור [תליון – שר הטבחים] ויהי אחר הדברים האלה חטה אותו הצדיק אביו יהושע למלך מצרים ויצו המלך להסנדטור לחתוך את ראשו וליקח את אשתו ובניו ורכושו לעצמו כמשפטם בעת ההיא ויהי כאשר קרב אל אמו לבא עליה אז נתמלא כל המטה חלב מדדיה ויחרד חרדה גדולה מאד ויטול את חניתו להרגה באמרו כי מכשפה היא ותזכור

ודחאו בדברי מנחם ח"א סי' ג' אות ו' וז"ל מה שבנה יסוד על השערתו שהרמב"ם בזמן שכתב פ"ה המשנה ותשובתו סי' נ"ה לא היה לו תכלת ואח"כ השתדל והשיג התכלת ובזמן שכתב ה' ציצית כבר היה לו תכלת המעיין בשרשן של דברים ובמבוא לשו"ת הרמב"ם הוצאת רא"ח פריימן בירושלים רואה שתשובה זו שכתב הרמב"ם לתלמידו ר' אפרים היתה אחרי שכתב ה' ציצית כי הרמב"ם התחיל לכתוב ספר משנה תורה בשנת תתקל"ז וגמרו בשנת תתקמ"ז תשובתו לתלמידו ר' אפרים כתב בשנת תתקל"ז ראה סי' שמ"ז [הוצאת ירושלים] ובתשובתו שם סי' קל"ו, קל"ב מבואר שהוא מזכיר כבר חיבורו שהיה כבר רובו מסודר לפניו ולפ"ז ברור אם הרמב"ם כתב לתלמידו ר' אפרים ומה שנראה לי שאמרו קצת הגאונים בענין הכריכה הוא שהם סוברים שאלו החוליות המוזכרים בתלמוד הוא בזמן התכלת אמנם היום שאין זולתי לבן יספיק הכריכה עד שישיאר השליש העליון וכו' ע"כ. וכ"פ במשנה תורה [הלכות ציצית פ"א ה"ט] הרי מפורש שגם בזמן שכתב משנה תורה לא נשתנה אצלו שום דבר אלא כתב ציורן של דברים כמו שהבינם מחז"ל וראשונים ומידיעתו סדר העניינים של מלאכת הצביעה ועוד הרי ברור אם היה עולה ביד הרמב"ם דבר גדול כזה להחזיר עטרה ליושנה מצות תכלת אחרי שנשתכחה איך זה אפשר שלא הזכיר דבר כזה לא הוא ולא הבאים אחריו וכו' מכל הנ"ל נראה ברור בלי ספק שהרמב"ם לא מצא תכלת בזמנו בהיותו במצרים עיי"ש. ובחינוך כתב נמי וז"ל וזה ימים רבים לישראל לא שמענו מי שזכה לתכלת בטליתו. ע"כ. ובשו"ת ישועות מלכו סי' א' ב' ג' מביא שיטתו של האר"י ז"ל דאין תכלת אלא בזמן בית המקדש והאידינא אין נוהג מצות תכלת ובעין התכלת [דף 263] מביא לשון האר"י ז"ל בפע"ח - שער הציצית פ"ד בחינת הציצית שהיו נוהגים בזמן שבית המקדש היה קיים שהיו כל הציציות מן ז' חוטים לבנים וחוט אחד היה תכלת אבל לאחר החורבן הם הכל חוטי לבנים ואין לנו תכלת וכו' עיי"ש. ובשו"ע נמי פסק דבזמנה"ז ליכא תכלת. (חאו"ח סי' ט' ס"ב). ובקונטרס תכלא דחלזון הובא בריש הספר פסק דהגר"מ שטרנבוך לשלול בתורת ודאי וללא צל של ספק שהפורפרא אינו תכלת דחז"ל שאמרה עליו התורה פתיל תכלת וטעמו ונימוקו עמו הוא מפני שלא שמענו מגדולי ישראל שהסכימו לחשוש שזהו התכלת ובמקום דאתחזק עד עכשיו שנגנו מאתנו התכלת לא כל הרוצה ליטול את השם להחמיר יבוא ויטול וכתב שדעתו אין שום חסידות להחמיר ללובשו וכיון שגדולי ההוראה בזמנינו שע"פ הוראתם נוהגים בבית ישראל בכל דיני התורה לא הסכימו לחשוש שזהו התכלת המחמיר ללובשו הרי זה דומה למה שאמרו המחמיר כבית שמאי לא עשה כלום ולא יקבל שכר על כך רק יקבל שכר על הפרישה והמחמיר כן ברבים אינו אלא יוהרא והרוצה לקיים מצות תכלת ילמד הלכות תכלת שכמו שאמרו חז"ל העוסק בתורת קרבנות נחשב כאילו הקריב קרבנות כמו"כ בלימוד ההלכות תכלת נחשב כקיום המצות תכלת. ועיי"ש שהסכים עמו מרן הגר"ח"ק זצוק"ל שכך גם אמרים בשם מרן החזו"א זצ"ל. ושו"ר שכ"פ בחזו"א חאו"ח סי' ג' סק"א בד"ה במ"ב שאין בזמנינו תכלת. וכ"ה בספר הליכות שדה - שנת תשנ"ח עמ' 109 בשם מרן הגרי"ש אלישיב, ולא כמו דהביאו בשמו בקובץ אור ישראל מאנסי שנה ג' גליון ב' (י) מחודש טבת תשנ"ח. אך בילקו"י למרן הגר"י יוסף שליט"א חאו"ח ח"ב סי' ט' ס"ב עמ' קי"ב הביא מגדולי ישראל שלא נהגו בתכלת בזמנה"ז אולם פליג וס"ל שהלוקה ציציות שיש בהם חוט של תכלת אין לו לחוש ליוהרא אחר שיש סימוכין דקשוט לנוהגין כן. ואכמ"ל.

שאלה: האם ראוי ללכת בזמן הזה עם תכלת.

אחרונים לאחר שקושר ציצית מניח בסוף החוטים החלק ההוא וכן בתפילין לאחר שעשאו משאיר חלק ההוא ולמה חלק הלימוד יניח תחילה לס"מ ולא בסופו וי"ל שלא יפריע או שמא ישכח מטירתת שלא ישאר זמן לאחר השיעור ויקטר עליו. (כנלע"ד).

שאלה: מדוע יש שנהגו בטלית עם פסים שחורים ויש שנהגו בלבן.

תשובה: יזהר לעשות גוף הטלית והחוטים של הציצית הכל לבן בין בטלית גדול בין בטלית קטן רמז לדבר והיה העטופים ללבן וטליתות שיש בהם צבע מהצדדים לנוי לא איכפת כי הצבע הוא מעט מן המעט בגוף הטלית דרובו לבן. (בא"ח שני"א פ' נח הי"א). אולם מה שנהגו ק"ק אשכנז לעשות פסים שחורים בטלית מקורו בא"ר וזוטא. (עי' מחקרי ארץ ח"ו סי' כ"ח אות ב'). וטעמו זכר לתכלת. (מנהג ישראל תורה ח"א דע"ו). וי"א דלנוי קאתי. (בא"ח שני"א פ' נח סי"א).

שאלה: האם יש תכלת בזמן הזה.

תשובה: בחז"ל איתא [תוספתא דמנחות פ"ט ה"ו] תכלת אין כשרה אלא מן החלזון, הביא שלא מן החלזון פסולה, וכן איתא במסכתא ציצית ה"כ אין צובעין תכלת אלא בחלזון, וכ"ה בסמ"ג בעשין אות כ"ו. ובזמן הנביאים היה להם תכלת דחלזון כדאיתא בשבת דכ"ו ע"א ומדלת הארץ השאיר נבזראדן רב טבחים לכורמים וליוגבים כורמים, תני רב יוסף אלו מלקטי אפרסמון מעין גדי ועד רמתא, יוגבים אלו צידי חלזון מסולמות של צור ועד חיפה: ופירש"י שם וז"ל וליוגבים. לשון יקבים שעוצרין ופוצעין את החלזון להוציא דמו כדאמרן בפרק כלל גדול לקמן דע"ה ע"א) והניחם נבזראדן ללבושי המלך. עכ"ל. וכן איתא במדרשים במדבר"ר פ' שלח לך פי"ז פ"ה, ובתנחומא שם סי' ט"ו בזה"ל ועשו להם תעשה ולא מן העשוי, שלא יוציא מן נימין ויעשה מהן, אלא מצוה להביא לבן ותכלת ויעשה, אימתי, כשהוא תכלת, ועכשו אין לנו אלא לבן שהתכלת נגנו ע"כ. ובספרי פ' וזאת הברכה פיסקא שנ"ד וז"ל אמר ר' יוסי פעם אחת הייתי מהלך מכזיב לצור ומצאתי זקן אחד ושאלתי בשלום אמרתי לו פרנסתך במה הוא אמר לי מחלזון, אמרתי לו ומי מצוי, אמר לי השמים, מקום בים שמוטל בהרים וסממיות מכישות אותו ומת ונימק במקומו אמרתי השמים, ניכר הוא שגנוז לצדיקים לעוה"ב ע"כ. וי"א שנגנו בימי רבינא שבזמנו נחתם התלמוד. (עי' שו"ת ישועות מלכו סי' א' אות ג'). וגם בימי הגאונים לא היה מצוי. (שע"ת סי' קנ"ט בשם רש"ש גאון, שאלתות דר"א גאון פ' שלח לך לא הזכיר דיני תכלת ובהעמק שאלה אות ו' הטעים טעם כיון שלא היה בזמנו). וכ"כ הרי"ף עמ"ס ציצית ד"ג ע"ב, וכ"כ הרא"ש בתשובה כלל ב' סי' ח' הו"ד בב"י או"ח סי' ט', והרמב"ם כתב בפ"ב מציצית ה"ב ואחר כך מביאין דם חלזון והוא דג שדומה עינו לעין התכלת ודמו שחור כדיו ובים המלח הוא מצוי. וכתב בספר שפוני טמוני חול סי' ב' אות ז' שהרמב"ם ס"ל שדמו שחור על אף שלא נמצא מקור לזה בש"ס וא"כ מזה נראה שהרמב"ם ז"ל אחר שעשה פירושו על המשנה טרח ויגע ומצא את החלזון ע"פ הסימנים הנזכרים בדברי חז"ל וקיים מצות תכלת והוסיף לסמנו בעוד סימנים שמצא בו שדמו שחור כדיו שאולי ישכח יהיה בנקל להרוצה לחפש אחריו למצוא אותו ולא יתיאש ממנו כי אם לא הודיע לנו הרמב"ם ז"ל את זאת והיינו מחפשין רק ע"פ הסימנים שבש"ס אפילו היינו מוצאים ומשיגים אותו היינו מתיאשין ממנו ונאמר כי ודאי אינו החלזון כיון שדמו שחור והרי אנו רוצין לצבוע צבע התכלת ולכן הודיענו זאת שבאמת דמו שחור כדיו וכו' ומצאתי לזה מקור נאמן שדם החלזון הוא שחור מתיקוני זוהר הקדוש בתיקונא דעשרין וחד דעשרין דמ"ט ע"ב ובדף נ"ב ע"ב. (פתיל תכלת ד"ב ע"ב).

עדיין לא הצליח לבנותה כראוי, ואילו בצלאל בנה מדעתו כבר בפעם הראשונה בהצלחה, מה ההסברה לזה.

אמנם המדרש מרמז שהקושי היה לבנות את המנורה 'מקשה אחת', כלומר שהמנורה היתה על כל כפתוריה ופרחיה והקנים שבה, בחתיכה אחת וזה היה הקושי הגדול, אומנם עדיין לא מתבאר בזה מדוע בצלאל הצליח במה שמשה רבינו לא הצליח.

ויתכן לומר בזה בהקדם מה שכתב הרמב"ם בהלכות מלכים (פרק ג הלכה ו) מלך: 'לבו הוא לב כל קהל ישראל'. כלומר למי שמנהיג את ישראל הרי שכל עם ישראל כלול בכוחות נפשו ובמהותו, ולכן הקפידה התורה כ"כ על הטהרה והקדושה של המלך, משום שממנו מושפע השפע לכל העם, וברוממותו יתרומם עם ישראל, וחלילה בשפלותו ירד עם ישראל, וכפי שרואים בתנ"ך, שכאשר היו מלכים צדיקים מצבו של עם ישראל היה ג"כ טוב, ואילו כאשר מלכו מלכים שאינם הגונים אף כלל ישראל היה במצב שאינו ראוי. שכאמור מצבו הרוחני של עם ישראל נמצאת בליבו של המלך.

ומעתה משה רבינו הרי ידע שכלל ישראל תלוי בו, ובקדושתו, ובמעשיו, ובהחלטת פסק דינו, ולפי זה הנהיג את עם ישראל.

והנה המשכן היה מכוון כנגד המידות שלמעלה, וכל פריט במשכן כנגד תחום אחר בנפש ובקדושת האדם, המזבח כנגד ההקרבה של האדם, והמנורה כנגד הטהרה והאור הרוחני שמושפע על כל יהודי.

והנה באם משה רבינו היה בונה את המנורה כפי שנצטווה שתהיה 'מקשה אחת' הרי שהיה בזה משמעות שרק מי שהוא 'מקשה אחת' כלומר קדוש מבואו ועד צאתו רק עליו תוכל המנורה להחיל את השפעתה, ואילו לכל שאר האנשים שמתמודדים בקרים וערבים, ובכל עת וזמן עם יצרם, ויש להם עליות אך גם ירידות, כל אלו שקדושתם אינה 'מקשה אחת' לא יזכו לאותו שפע עליון מן המנורה, ודבר זה לא רצה משה רבינו להסכים, שהרי ב"ד של מעלה פוסק כפי מה שנפסק בבי"ד של מטה, ואם משה רבינו המנהיג של כלל ישראל, מסכים לכך שהשפעת המנורה תהיה בצורה של 'מקשה אחת' הרי יש בזה הוראה כללית שרק על אנשים כאלו יש את ההשפעה, ולכן משה רבינו נתקשה בהכנת המנורה.

אכן בצלאל שאין לו את כוח ההנהגה של כלל ישראל, לא נתקשה בעשיית המנורה, כיון שאין למעשיו כוח השפעה כמו שהיה למשה, ולכן אף אם יעשה את המנורה מקשה אחת זה לא ישפיע רוחנית על כך שזו תהיה השפעתה, ולכן הצליח, ולפי"ז אין הכוונה שמשה רבינו לא יכל להצליח לעשות את המנורה אלא כלשון המדרש 'נתקשה' היה לו קשה לעשות זאת, שבמעשיו היה פועל כך ובזה לא חפץ.

תשובה: מי שלא נהגו אבותיו לשים פתיל שיש אומרים שהוא פתיל תכלת לא יתן חוטים אלו בטליתו. (אול"צ ח"א פמ"ד סי"ג). שיש לחוש בזה שנראה כמזלזל במנהג אבותיו שלא נהגו לחוש לאומרים שהוא פתיל תכלת ועוד שכיון שאינו ודאי יש לחוש משום תולה קלא אילן בבגדו ואומר תכלת הוא. (בהערה שם). ועי' בדברי הגר"מ שטרנבוך שליט"א הנ"ל.

למען תזכרו ונעשייתם את כל מצותי. (פט"ו, פ"מ).

שאלה: למה נסמכה פרשת ציצית לפרשת מקושש.

תשובה: לפי שכשנדון המקושש על שחלל שבת אמרו ישראל היאך נוכל לעמוד על שמירת שבת היום או למחר נתחייב מיתה כזה שהרי ביו"ט הכר סימן בשמירתן ומה שאין כן בשבת לפיכך נתן להם מצות ציצית להתעסק בה בשבת כמו שאמרו רבותינו ז"ל כל ההולך בשבת בלא ציצית כאילו מקושש עצים בשבת. (חזקוני).

פניני פז / הרב אברהם נח זלצמן, מח"ס 'אדני פז' על סוגיות הש"ס

ח) מדוע משה רבינו נתקשה לעשות

את המנורה מקשה אחת,

ובצלאל הצליח

וידבר ה' אל משה לאמר. דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלתך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות (ח, א-ב)

במדרש רבה (פרשה טו סימן י) כתב שנתקשה משה רבינו בהכנת המנורה, כמה וכמה פעמים, ואע"פ שהקב"ה הראה לו האיק לעשותה, ירד ושכח, וכך במשך חמישה פעמים הקב"ה למד את משה האיק לעשות את המנורה, ומשה רבינו לא הצליח לבנותה כראוי, שעדיין נתקשה, ולכן הכינה בצלאל, ואפילו שלא הסבירו לו האיק לבנותה יצרה מדעתו.

וז"ל המדרש 'אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה ועשית מנורת זהב טהור אמר לו כיצד נעשה אותה אמר לו מקשה תיעשה המנורה, ואעפ"כ נתקשה משה וירד ושכח מעשיה, עלה ואמר רבוני כיצד נעשה אותה אמר לו מקשה תיעשה המנורה ואעפ"כ נתקשה משה וכו' אמר לו הקדוש ברוך הוא לך אצל בצלאל והוא יעשה אותה, ואמר לבצלאל מיד עשאה, התחיל תמה ואמר אני כמה פעמים הראה לי הקדוש ברוך הוא ונתקשיתי לעשותה ואת שלא ראית עשית מדעתך בצלאל בצל אל היית עומד כשהראה לי הקדוש ברוך הוא עשייתה', ע"כ.

והדברים אכן מצריכים הסבר, האיק יתכן שמשה רבינו גדול הנביאים, שראה האיק הקב"ה בונה את המנורה, נתקשה, ואף אחר שהוסבר לו כמה פעמים

המרגלים, וא"כ לא יתכן שטענות כלב יתבססו על כוחו של עם ישראל כשהוא אינו מעוניין להילחם.

ב.

וקודם ביאור הדברים, ברור הדבר שכל הסבר שיתיימר לבאר את דעת המרגלים הוא רק על דרך משל ומוסר השכל ללמוד מפרשה זו, ולא הביאור האמיתי, אין שום השגה בקדושת המרגלים שהיו נבחרים עם ישראל, בתקופתו המובחרת ביותר, והיו שליחי משה ביד ה', וכל כוונתם היתה למען יתגדל ויתקדש שמו יתברך. אלא שלפי משל ודרך בעובדת ה' והמוסר יתכן לומר ביאורים והסברים, ללמוד אורחות חיים ודרך מוסר מפרשה נשגבה זו.

ג.

מטרת שליחות המרגלים לראות את סגוליות הארץ

ולא טיב האנשים שבה

ובכדי לבאר הדברים, יש לדקדק במטרת שליחותם, שאומנם בפשטות נראה שנשלחו לראות את המציאות הקיימת בארץ, אכן מטרתם האמיתית היא לראות את סגוליות הארץ, את הכוח הטמון בה, ואת היכולת שלה לפתח את מה שנמצא בה. כמו שיש מקומות שגדל בהם פירות מסוימים או ארצות שגדל בהם אנשים בעלי עור כהה וכדומה שכל זה תלוי בכוח הסגולי של הארץ ולא רק בסגנון האנשים החיים שם כבר.

וכך מבואר בלשון רש"י שזו היתה מטרת משה רבינו לא לראות את המציאות הקיימת בארץ אלא את הסגוליות שבה. וז"ל 'את הארץ מה היא - יש ארץ מגדלת גבורים ויש ארץ מגדלת חלשים יש מגדלת אוכלוסין ויש ממעטת אוכלוסין'. כלומר שיבדוק מה טיב הארץ.

מעתה כל מה שראו בארץ ישראל שיש בה אנשים גבוהים וענקים ואומות חזקות, הרי כל זה מראה את גודל הסגוליות שבארץ, וכמו קרקע המגדלת את מה ששתלו בה, כך ארץ ישראל מה שמונח בה מגדלת, את הרע היא מגדילה וכך גם את הטוב. ומה שאמרו שהעם היושב עליה 'עז' היינו בעל עוצמה, הרי זה בדיוק מעלת הארץ לעלות ולהשביח את מה שקיים בה, ואדם רע מתגבר אצלו העזות לטומאה ואדם טוב מתגבר אצלו העזות לקדושה.

במציאות צדקו המרגלים שהיו בה אנשים חזקים וכו'

אך זה נבע ממעלת הארץ שמשבחת האנשים שבה

ל טוב ולמוטב

ומעתה כל מה שראו המרגלים אמת הדבר, אך אין מכך כל לימוד על פסול בארץ ישראל, ארץ ישראל היא ארץ אלקינו. 'ארץ אשר עיני ה' בה מראשית השנה ועד אחריתה'. יש בה קדושה מיוחדת ויש בה גם השגחה פרטית נשגבה, היא משיבחה ומרוממת

פניני פז פרשת

שלח

במדבר פרק יג, יז-כא

(יז) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת-אַרְץ כְּנָעַן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עָלוּ זֶה בְּנֹגֵב וְעַלִּיתֶם אֶת-הַהָר: (יח) וּרְאִיתֶם אֶת-הָאָרֶץ מֵהַהוּא וְאֶת-הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ הֲחֻזֵק הוּא הֲרַפָּה הִמָּעֵט הוּא אִם-רַב: (יט) וְמָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר-הוּא יֹשֵׁב בָּהּ הֲטוֹבָה הוּא אִם-רָעָה וְמָה הָעָרִים אֲשֶׁר-הוּא יֹשֵׁב בָּהֶן הֲבְמִחְנִים אִם בְּמִבְצָרִים: (כ) וְמָה הָאָרֶץ הַשְּׂמֵנָה הִוא אִם-רְזָה הִישִׁיבָהּ עֵץ אִם-אֵין וְהִתְחַזְקֶתֶם וְלִקְחֶתֶם מִפְרֵי וְסִפְרוּ-לוֹ וַיֹּאמְרוּ וְגו' אָפֶס כִּי-עַז הָעָם הַיֹּשֵׁב בְּאַרְץ וְהָעָרִים בְּצֻרֹת גְּדֹלֹת מְאֹד וְגַם-יְלָדֵי הָעֵנֶק רְאִינוּ שָׁם: וְגו' וַיְהִי כָלֵב אֶת-הָעָם אֶל-מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר עָלָה נַעֲלָה וַיְרַשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי-יָכוֹל נוֹכַל לָהּ: (לא) וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוֹכַל לַעֲלוֹת אֶל-הָעָם כִּי-חֻזֵק הוּא מִמֶּנּוּ, עֵי"ש.

א.

טענות המרגלים היו צודקות לכאורה ומדוע נענשו

אם כך

הנה יש להתבונן בפרש המרגלים, מה הוויכוח שהיה בין המרגלים לבין כלב ויהושע, הרי המרגלים לא דיברו שקר, ודבריהם היו כפשוטו בלא שינוי ממה שאכן ראו, הריהם ראו בני ענקים, וראו עמים חזקים שמבוססים בארץ זו דורות ארוכים, והרים מבוצרות, ובזמן שהגיעו אכן ראו הרבה אנשים שמתו, [כמבואר במדרש]. ולמעשה כל מה שאמר להם משה לבדוק את טיב הארץ ואת סוג האנשים שבה, אכן דייוקו לומר את מה שראו. ואם חשוב שיהיה לארץ ישראל מקום מגורים או שתתרחש מלחמה ביניהם וכדומה ואז יוקל עליהם להשתלט על הארץ וכיוצ"ב ומה א"כ חטאם.

לא מסתבר שנענשו על צורך הדיבור 'אין אדם נתפס בצערו'

ואם נאמר שחטאם היה בנוסח הדיבור, יש לעיין ע"ז, שהרי עם ישראל כבר דיברו כמו"כ פעמים דיבורים כלפי מעלה, ולא נענשו בצורה חמורה כזו, כמו שאמרו שאם לא יקבלו שתיה מוטב מותם במדבר, או שישבו למצאים וכדומה, ומדוע בפרשת המרגלים שסו"כ פחדם של עם ישראל, לבוא כצבא כובש כנגד אומות חזקות ומבוססות, הוא פחד מוצדק, ואין אדם נתפס בשעת צערו, ויתכן ויאמרו משפט שאינו הגון ומוטב שלא ייאמר, אך מדוע היה חטאם כ"כ חמור.

יש להבין על מה יהושע וכלב למרגלים

והנה הוויכוח בין יהושע ולב למרגלים נראה וויכוח שלא ממין העניין, כלב ויהושע טענו שנוכל להביס את האומות, ואילו המרגלים טענו שלא, במה היתה מחלוקתם, האם בכוחו הצבאי של עם ישראל, או בדבר מה אחר. שהרי עם ישראל צידד בעד

"ובכן החייל הזה הוא בן דוד ראשון שלי, משפחתי דאגה לעדכן אותי עם כל הפרטים עליו וביקשו ממני לעזור לחלץ אותו ממוות בחיים, גופו החי טמון בקבר, אין יסורים יותר גדולים מכך עדיף היה אם היו ממיתים אותו בפעם אחת ולא טיפין טיפין. בעזרתו יתבך במרומים אעשה הכל כדי למלא את בקשתם, כבן דוד ששומר על ציווי התורה של "לא תוכל להתעלם" ובפרט לא תעמוד על דם רעך" אינני מתכוון לשתוק על העוולה שנעשתה לו, היא זועקת עד לב השמיים, כצעקת הריבה שבגינה ירד הקב"ה ובית דינו, לראות אם יש לסדום ועמורה זכות הקיום.

בסייעתא דשמיא מופלאה, הגיעה אלי הזעקה על נהלים שמתאימים למדינה מתוקנת "דוגמת סדום ועמורה" במקום שממנו באים הנציגים שלכם לתבוע לדאוג ליהודים המתגוררים בה, נוהגים ברשעות סדומית, הם משפילים ושוחקים עד דק, אדם שהיה חייל אמיץ ופעל רבות עבור הצבא, אלא שבשל עלילה שפילה שטוו עליו אנשים רעים וגרמו לו לברוח על נפשו מהצבא, מיד הוכרז כעריק על כל חומרת העניין, כל זה אחרי שכבר שירת יותר משלוש שנות צבא שהוא חייב אותם על פי החוק.

הוא התגייס לשירות קבע מרצונו הטוב, אם היה רוצה יכול היה להשתחרר מזמן מהצבא, אך ניתן להשוות דינו של חייל שעורק משירות שהוא חייב בו לחייל שברח משירות התנדבותי?! גם אם נניח שאין הבדל, אם עשה טעות שלא פעל בצורה רשמית בשל לחצים נפשיים כבדים אחרי אין ספור רדיפות כשאין אוזן כרויה לתלונותיו, האם על כזה עוון דנים אותו כעריק רגיל שברח בשל עצלות מה פשר התנהגות זו? ואפילו נניח שהוא עריק האם בשל כך הוא צריך עונש מוות באיטיות מזוועה?!

אם נסקור את תהליך תפיסתו נבחין במאסר משפיל מעין כמוהו, החייל חלה במחלה קשה ביותר, עד שהגיע לשערי מוות, הוא אושפז בבית חולים תקופה ארוכה ואז באים אנשיכם ולוקחים אותו משם בהיחבא כאילו צדו פושע מלחמה מהסוג השפל ביותר, לא דנים אותו בבית משפט לפי כללי המשפט, אלא מחביאים את מציאותו באיזה כלא עלום, ללא זמן מוגבל.

עונש חמור כל כך נותנים לאנשים שפלים סדיסטיים מהדרגה הנמוכה ביותר! גם זה רק "אולי" כי זה נוגד את חוק יסוד זכויות האדם, עד כמה שידוע לי בעולם מתוקן גם כלפי חדלי אישים נוהגים עם מערכת כללים משפטיים הם לא אבק אדם שניתן לרמוס ברגל גאוה, אך אפשר לגזור עונש על אדם ללא משפט?!

מציאות כזו קיימת רק במשטרים רודניים מהעולם השלישי, שם ניתן לרמוס את חיי אלו שלא מוצאים חן בעיני השלטון כאילו היה איזה חרק דוחה. האם אנשים כאלו יכולים לזעוק אלי מה עם המצוה של "ואהבת לרעך כמוך"? סיים את דבריו בקול מלא עוצמה.

אם ניתן היה לצייר את תגובת השומעים לאשמות החמורות, היו צריכים לעט מיוחדת במינה, כדי לתאר את החיזור העז שאחז את פני הקצינים הבכירים בראשונה, הפגיעה הייתה דומה לחץ מושחז ביותר שפילח את מרכז הלב ושיתק את כל יכולותיו באחת, לאחר מיכן עלה על פניהם סומק ארגמני של כעס נורא, הבעות זעם ושנאה נראו על פני כולם.

הם חשו אך עומד לו אדם שלועג להם ומקנטר אותם בנקודה כה רגישה, הם אלו שלקחו פטרונות על העם היהודי, הם אלו שדואגים כביכול לכל יהודי באשר הוא, מכוח זה באים הם לתבוע את זכויותיהם. לפתע בא אליהם אדם שמערער על "אהבת ישראל" שלהם, הוא מטיח בהם כי הם לא דואגים לאחיהם אלא לעצמם, הם החליטו לקחת את השליטה על ארץ ישראל, אין כאן מצוות אהבת ישראל אלא אינטרסים אישיים בלבד, לכן אין הם ראויים לשמש כאפוטרופוסים של העם היהודי.

הראשון שהתאווש היה האלוף דן אבן, הוא נטל את המיקרופון והכחיש מכל וכל את האשמה שהטיח בהם הסנטור.

"איני מכיר אותך אדון נכבד, אתה לא מוכר כאחד מאנשי משדד ההגנה ולכן אין לי עליך מושג, מי אתה בכלל, מהיכן לקחת את כל הפרטים ההזויים שנתת לנו, על סמך מה בנית את כל האשמה שלך? אני יכול לומר לך מילה אחת "להד"מ" (לא היו דברים מעולם) דברך חסרי בסיס משוללים מהמציאות.

אם הייתי דן לך זכות, הייתי פוטר אותך בשמיטת כתף כי אתה מדומיין לחלוטין, אבל לא אתן לך ליהנות מיחס כזה עדין, אלא אומר לך בפה מלא, הק שקח כרוני ואין בדברך שמץ של אמת, מקרה כזה לא היה ולא נברא, הסיפור הזה עם קצין בשם מולי פלד אינו מוכר לאיש, אני חושב שאפשר לקחת תמונה ולעשות סביבה כל מיני הדבקות ישנם אמנים שיכולים לזייף תמונות (כיום תופעה זו מוכרת כפוטו מונטז') אין לנו רתיעה לבדוק את הסיפור, אם אירע כלל באותו מחנה ויש לי כבר מראש את התשובה.

גם בלי לדעת את הפרטים אני יכול להכחיש בפה מלא את כל הסיפור, כי הוא לא תואם את כללי הנהלים של הצבא הישראלי, מעולם לא אירע כדבר הזה בתחומי הצבא שכולאים חייל בלא משפט, זו אשמה חסרת כל בסיס שמוציאה שם רע על מדינת ישראל שנוהגת בכלל כללי האנושיות הכלל עולמית ומעבר לזה, היא חרטה על דגלה את הצו היהודי של "ואהבת לרעך כמוך" בהיחוד רב, ולכן אני שולל דברך מכל וכל!

דברי האלוף אבן נפלו על אוזניים כרויות, כל חברי המשלחת הישראלית עמדו מאחורי דבריו, הם דרשו שורב נפתלי יוכיח להם את אשמתו במסמכים ברורים יותר, מסמכים אלו שהביא אינם מקצועיים, כל אחד יכול לבנות כאלו סיפורים מהאוויר, אבל הם לעומתו לא יפטרו את הדברים בביטול אלא יפנו לפיקוד העליון שיעשו בירור על העניין, ניתן לברר את הסיפור בקלי קלות ורוב הסיכויים שלא היה ולא נברא רק במוחו של המאשים בלבד.

רב נפתלי היה מוכן לכל זאת, היה לו סיוע מרב מיילאך פישמן שקישר אותו עם מומי בר (הזקיף ממחנה יונה שהוכיח את עצמו כי הוא דואג לחיים שלום) הלה דאג להביא לו את הסיפור מבפנים, הוא עשה הקלטות וגם שלח לו כמה מסמכים, ביניהם היה תצלום של המודעה שהתפרסמה בחוצות תל אביב על החייל סגן מולי פלד שנגעד וכל מי שיוזע עליו מתבקש למסור פרטים.

למומי היו קשרים גם בתוך "מגרש הרוסים" הוא הצליח לתפוס קשר אישי עם אחד מצוות מגרש הרוסים, הלה סיפר לו על ההיעלמות של מולי באמצע לילה במבצע צבאי מושלם, הוא נעלם בין לילה כשאישי אינו יודע מאומה, כל מי שניסה לעורר מהומה נענש בחומרה, מאותו יום אין איש שיכול לספר היכן הוא החייל שהיה שם משך תקופה, נראה שיש יד נעלמה שדואגת לטשטש כל פרט ששייך לאותו אדם.

רב נפתלי אגר את כל המידע בצורה מסודרת ביותר, הוא לא פספס שום פרט, כדי שלא יוכלו להכחיש את הסיפור, עתה הגיע רגע השימוש במידע, הוא הוציא את כל המידע בצורה מסודרת ושטח הכל על גבי השולחן, ההוכחות היו חזקות מאוד, אי אפשר היה לשמוט כתף ולומר לא היו דברים מעולם.

"ובכן בוא נסכם דברים ברורים, עליכם להוכיח את הצו הראשון של "ואהבת לרעך כמוך" שאתם מתהדרים בו, אתם לא יכולים להתנהג עם אדם בצורה בלתי אנושית כזאת, בתור תשובת המשקל אני דורש את שחרורו המלא של האסיר בתוך יומיים שלושה, עליכם להוציאו ממקומו הנסתר ולהביאו חזרה לירושלים מהיכן שחטפתם אותו, ברגע שאקבל אישור מהמשפחה שהבן אדם חופשי נשחרר לכם את הבקשה שלכם, אבל בלא זה תצטרכו להתמודד עם הצמצומים כפי שדובר".

סם פרקר נענע ראשו בחיוב, ניכר היה שהם מתואמים להפליא, נפתלי הרטשטיין אינו נמצא לבד בחזית, יש לו גיבוי מושלם מבכירי ה"דפנס מינסטריום" (משרד ההגנה של ארה"ב) גם יתר חברי המשלחת שמחו להתנער מהתביעה הגדולה של אנשי הרכש שהייתה מרוקנת את מחסני הנשק בצורה משמעותית.

אנשי המשלחת היו במצוקה, הם לא היו ערוכים למערכה כזו, הם ביקשו לעשות אתנחתא ויצאו להתייעצות דחופה.

אם תתנגד, תגיע הראשון למערכת!

טלפון דחוף הגיע ללשכתו של האלוף משה בריל, הוא היה האדריכל של תיק מולי פלד, מרבית ההחלטות התקבלו דרכו, כעת קיבל עדכון מהאלוף צור.

"הלו מה נשמע בארץ, איך מסתדרים בלעדיו?" פתח צור את השיחה בנימה לבבית כדי שההמשך לא ישמע מדי קשה.

"סליחה... עם מי יש לי הכבוד לדבר?" שאל האלוף בריל כשהוא מנומנם, רק עתה קם משנתו ועדיין קורי השינה אוחזים את שמועות עיניו.

"מדבר כאן צ'רה אני חייב לעדכן אותך בפרט חשוב מאוד, יש לנו כעת סיפור לא פשוט, באמצע מסע הרכישה, הכל התחיל כפי שחשבנו, התקבלנו יפה על ידי אנשי משרד הבטחון האמריקאי, אך לפתע החלו להישמע זמירות חדשות מאחד בשם סם פרקר שהוא הבכיר שבהם, הוא העלה טענה שהגזמנו מאד בבקשות שלנו כביכול אנו מתחמשים לפי צרכים של מעצמה גדולה, הם רוצים לצמצם את הרכישה לכדי 50% מהכמות, יש גם פריטים מסוימים שהם לא מוכנים לאשר לנו אותם.

הגבנו על כך בכל העוצמה, אבל אז התערב באמצע השיחה אחד שכלל לא מאנשי משרד הבטחון האמריקאי, הוא דווקא סנטור מהדמוקרטים אבל משום מה הוא שובץ לתוך ההרכב שדן עמנו, אין לי מושג בכל מערכת הפוליטיקה והתככים של האמריקאים, הוא תקף אותנו שיש לנו דרישות מוגזמות מאד ויש להם מחויבות גם כלפי חברות נוספות שקשורות לברית המשותפת שלהם, הוא טען שגם אם יממנו רק חלק מהרכישה נוכל להתמודד עם כל שלושת החזיתות שעלולות להיפתח כנגדנו.

פתק הוגב לאחד מאתנו באמצע, לא להתרגש מהלה שהוא יהודי וכלל איננו חלק מהעסק, ניתן לנו רמז לתקוף אותו בנקודה היהודית כי הוא יהודי חרדי, החלטנו אכן לתקוף אותו אישית כיהודי שמערים קשיים על המדינה היהודית היחידה בעולם שמגוננת על היהודים באשר הם והיא זו שמונעת את כל האנטישמיות שבעולם, איך יתכן שדווקא הוא יהיה הקטגור שלנו?

וכאן התרחשה דרמה שאין לי מושג מאיפה יש לו קשר ומידע אליה, הוא חשף בפנינו את התיק של סגן מולי פלד, הוא ידע את כל השתלשלות העניינים, כנראה שהוא מדווח ממקורות פנימיים בארץ, הוא טען שהוא בן דודו של אותו חייל ותבע מאתנו לא לעמוד על דמו, כי מתייחסים אליו בצורה לא סבירה בלא משפט, הוא תבע מאתנו לשחרר את הבחור בתמורה לאשורר העסקה.

"**בשום פנים ואופן לא!** צרח האלוף משה בריל בהיסטריה, תכחישו את הדבר מכל וכל, כיום אין שום מסמך מרשיע, כבר אספנו את כל המסמכים שנוגעים אליו והם עומדים להגיע למגרסה, בהיעדר מסמכים מרשיעים לא יהיה אדם בעולם שיוכל להוכיח שאי פעם היה אדם כזה, תכחישו במצח נחושה שלא היו דברים מעולם".

"סליחה משה, אתה לא מבין עניין, יש לו משתפי פעולה מתוך "מחנה יונה" אנשים חיים, אם הוא ירצה הוא יוכל לגייס אותם כעדות נגדנו, היום העולם כבר לא פרימיטיבי כימי הביניים, יש לו את התמונה העדכנית של מולי ומסמכים שהעבירו לו בטרם המקור עבר לגריסה, אם יש משתפי פעולה, אתה לא יודע מה הגניבו לו, לא הכל ניתן לגרוס, הרבה מסמכים הסתובבו וקן תדע אם אספו את כל המסמכים.

גם אם לא, האם נעמיד את האינטרסים של המדינה כולה מול איזה חייל? מי הוא שבשבילו נסכן את ביטחוננו? עלינו לוותר במערכה זו ולפעול כפי שהוא דורש, הוא נראה מגובה מלמעלה, אין לי מושג איך זה נעשה, אבל כנראה מדובר באדם עם עוצמות לא רגילות והוא יכול להזיק לנו מאד" התריס מולו האלוף צ'דה צור שראה את משימתו נכשלת, הכסא הרמטכ"לי מתרחק ממנו באלפי קילומטרים.

"אני לא יכול, אני לא אדם יחיד, יש כאן צוות שלם שעבד כתף אחת, עלינו לעשות ישיבה מיוחדת בעניין" ניסה לחמוק.

"מוישה אתה רוצה להסתכן עם הזקן?! אם אני חוזר עם חצי רכש, פירושו של דבר שהפסדנו את כל המערכה, הזקן מסוגל לטאטא את כולנו, מעולם לא הערים איש קשיים בדרכו, מי שניסה להתחכם עף כמו טיל, הוא סיבך אנשים שהתחרטו שהכירו אותנו אי פעם, אתה אישית תשלם על כך בראשך, אני אישית אדאג שתהיה הראשון בגליוטינה (מערפת)".

הפעם כבר לא דיבר משה בריל בנחישות כנגד, לפתע קלט כי המערכה התהפכה, יש איזה גורם שלא שותק ועובד צורה מחוכמת, הוא מפעיל מנוף לחץ בעוצמה שקשה להתנגד לו, אין למדינה את היכולות להילחם כנגד ארה"ב, בפרט כשהנשק העתידי נמצא על שולחן הדיונים.

"תן לי לנהל שיחה דחופה עם הרמטכ"ל וסגנו ועוד איזה אלוף מרכזי, אל תשכח ש"איש השיבה" שהוא אחד האלופים המרכזיים שלנו חייב להיות בתוך התמונה, אי אפשר לשנות את מערכה בלי הסכמתם המלאה.

שיחה שלא מן המניין התנהלה בין הרמטכ"ל ועוד מספר אלופים לבחון מחדש את המצב, האוירה הייתה עכורה מאד, איש לא אהב את ההתערבות הגסה של רב נפתלי הרטשטיין בתוך נושאי המדינה, אבל קשה היה לנהל מלחמה עמו, הם חשו שסם פרקד מגבה אותם, לא היה להם מושג כי הגיבו מהנשיא לנפתלי הרטשטיין אינו מובטח כלל, אם הייתה אליו פניה אישית לא היה מתייצב חד משמעית, הוא היה נס בהתחמקות אלגנטית מהנושא.

אבל משמים סייעו לחיים שלום, החלק הזה לא נבדק בפועל. התחושה של אנשי המשלחת הישראלית הייתה כי צוות ה"דפנס מיניסטרום" (משורד ההגנה) פועלים על פי הוראה מגבוה, זה הביא אותם לתחושת יאוש מוחלטת, אי אפשר לסכן את כל האינטרסים של ישראל בשביל איזה מולי פלד, לאחר שעה שלימה של דיונים קדחתניים התקבלה הוראה להיענות לבקשת הסנטור.

רב נפתלי קיבל אישור על השחרור הקרוב של חיים שלום, הוא נועד לשיחה קצרה עם האלופים צבי צור וזן אבן וביקש מהם לקיים את ההבטחה תוך יומיים שלושה, הוא רוצה את הכל מצולם ומתועד עם אישור נטריוני, שלא יהיה צל של ספק שהשחרור בוצע, רק אחרי כן הם יקבלו אוקיי, רשימת הרכש תושלם אז, לשביעות רצונם המלאה.

חיך מלמעלה.

חיים שלום עבר את כל ימי הפסח בהתרוממות גדולה, למרות שלא היה לו צל של מושג על כל הפעילות הענפה שמתנהלת במרחק עשרת אלפי קילומטרים למען שחרורו.

כבר מליל התקדש החג אחזה בו רוח חדשה, רוח שמחה ועליצות, הוא עצמו התפלא על השינוי הברוך ששחרר את גופו מכבלי העצב והיגון בבת אחת, הוא חש את קדושת החג בתוך כלאו הצר, תחושה אותה לא חש כבר שנים רבות, זה הפתיע וסחרר אותו לחלוטין.

היתכן... כאן בתוך בור תחתיות, אני חש מרומם, כאילו אני בן מלכים שיושב בארמון מרהיב בן עשרה חדרים מרווחים!?

בתחילה נתן לעצמו הסבר לך, זה שהיו לו מצות מהודרות ביותר, מרור נקי ותפוחי אדמה כדי שביעה, אנשי שב"ס הלכו לפתע לקראתו ולא הקשיחו את עמדתם כמקודם, זה נתן לו את ההרגשה שהוא כבר לא מרוחק מלמעלה, יש צל של חיך שהתשובה שלו מתקרבת לכסא הכבוד, הוא כבר אינו דחוי כבעבר. אולי זה מה ששינה את מצבו והרימו שמי שמימה.

לאחר הסדר כבר לא בנה רק על זאת, הייתה לו תוספת חיזוק, חלום מדהים שראה אחרי הסדר העליון שעוד לעצמו בחדרו בליל התקדש חג, כשהוא מזמר מתוך ההגדה המצוירת שקיבל ממוריס לוי [כמחווה הערכה] הוא ניגן את כל ניגוני החג שזכר מבית אבא ז"ל, ניגון אחר ניגון צפו מתוך תאי הזיכרון המיוחדים לניגונים שהיו עד עתה רדומים לחלוטין, הוא גם התרונן בעת שהקשה לעצמו את ארבעת הקושיות והשיב עליהן, לפי מצב רוחו ניתן היה לחשוב כאילו היה לו מניין אורחים שהסבו לצידו,

הוא כביכול נאם לפני קהל, הוא אמר כל מיני רעיונות על ההגדה, חלקם ששמע מאביו ז"ל בעת ילדותו, חלקם ממה שראה במשך השנים, וגם היו חלקים חדשים שהתחדשו לו תוך כדי הרוח היצירתית התעוררה בו מחדש, הוא שפע ים של רעיונות ולא טמן אותם בחובו אלא הרצה אותם לפני קהל שומעיו הדמיוני.

השינוי הזה שהחל ממש בליל התקדש חג הרים אותו עד מאד, לפתע חש את תחילת שחרורו מהכלא האימנטי, תחילת השחרור הוא שחרור הנפש, עליה להשתחרר מכבלי המאסר הרוחני, את זה עליו להסיר ראשונה, יש בזה דמיון לשחרור הראשון של עם ישראל ממצרים, תחילה השתחררו מהעבדות הרוחנית, רק לאחר שהקריבו את הפסח זבחו את אלוהי מצרים והכניעו את הסטרא אחרא, רק אז ראויים היו להשתחרר שחרור הגוף במציאות.

קד קורה גם איתו, תחילה הוא משתחרר שחרור הנפש, הוא עולה כמה וכמה טפחים מעל גבי הקרקע, עד שכל הסובב הדיכאוני לא נוגע אליו אישית, כאילו הכל רק חלום רע שמתפוגג עם ההשכמה והחולם נהנה לראות שהכל רק בחלום אבל המציאות שונה לחלוטין, למרות שכאן הסדר בדיוק הפוך.

כל זה קורה איתו ב"ליל הסדר" יש לו את יציאת מצרים הפרטית, ראשונה השיל מעליו את כל הדיכאון העצום שתקף אותו בתקופה האחרונה עד כמעט כלות הנפש, בס"ד החלק הזה פג מאליו, רוח עליצות אוזחת בו כאילו הוא נמצא עכשיו בבית מלון חמשה כוכבים, כל זה גרם לו להרגיש כי יש מי שחותר לו חתירה תחת כסא הכבוד כדי לקבל את תשובתו.

אולי אבא ז"ל הופך עולמות עבורו בשמים, הוא זכר את המילים האחרונות שאמר לו אביו.

"ליבער קינד מיינער (בני אהובי) חיים שלום, אין דיא נאנטע צוקונפט ביסטי פאלקאם באפרייט פון דעם ארעסט, דיין באפרייאונג וועט זיין אומנאטירליך, וועסט צוריק באקומען אלעס, און בעה"ת וועסטי אופשטעלען אימשנעלסטין דיין שטיבאלע מיט דיין באשערטע פון שטענדיג האך- בקרוב תשתחרר לחלוטין מהכלא באורח לא טבעי, אתה תקבל את הכל שוב ותבנה בקרוב את ביתך עם בת זוגך מתמיד".

השמחה הזו התמידה, הוא ישב ולמד בחדרו בהתמדה מרובה בעל פה, הוא חזר על מסכתות רבות, הוא גם חזר שוב ושוב על המסכתות הבודדות שהיו ברשותו, כשהוא מנסה להשיב את הגרסא דינקותא לקדמותה הוא עמל שתתחדד לחלוטין בבהירות רבה כמו לפני החטא.

עוד מעט הוא שב הביתה ועליו להתרגל לאורח חיים של לימוד, עליו להשלים שנים רבות של ריקנות, קשה להדביק פעורים, אם היה לומד בהתמדה כל אותן שנים היה מוכרח כאחד מגאוני ירושלים, והלא דברים ק"ו, אם גיסו לשעבר אפרים זלמן שהיה בעל כישורים בינוניים פלוס, הגיע רחוק מאד בשל התמדה עצומה וחזרות אין סופיות על כל מה שלמד, אם כך הוא עם כישוריו הגאוניים היו מטפס עד לשלבים הגבוהים ביותר.

אבל לאחר שהתנתק ירד מטה עד שכמעט הקים בית עם חסרת דת לחלוטין השם ישמור ויציל, איבד את הכל, עכשיו צריכים להחזיר את הישנות לקדמותן וכבר טבעו חכמינו ז"ל "עתיקא קשיא מחדתא" קשה להשיב דברים עתיקים הרבה יותר מדברים חדשים שלומדים בחשק גדול ביותר. אבל "אל יאוש" עם שמחה מצליחים לצלוח את כל המהמורות.

מוריס לוי עקב בסקרנות אחרי האסיר 210 לאחרונה הוא גילה שהוא שונה מכל האחרים, אין לו מושג על מה ולמה הגיע למקום זה, הוא כל כך שונה מהם, בפרט עתה, בעוד הוא חש את עצמו שחוק ועלוב, התפקיד משעמם ושחוק עד גמירא, למרות שהוא יכול להשתחרר כל אימת שירצה, הוא חש את עצמו כלוא ואסור במאסר שכפה על עצמו, הוא עצמו אינו מסוגל להשתחרר מהכבלים הדמיוניים שאוזקים את ידיו ורגליו, דמותו הפלאית של האסיר הצליפה על פניו פעם אחר פעם.

אני חייב להשכיל ולהבין, מה סוד השינוי הדרסטי שהתחולל באסיר? לפני מספר ימים היה כל כך מדוכא עד שנדמה שהוא בוחר מוות מחיים, והנה מליל הסדר הוא אדם אחר לחלוטין, בשביל זה שקיבל מצוות מרור ויין חל בו כזה שינוי? מה יש בהם שיכולים להפוך אדם למאוש, יש כאן סוד חיים שצריכים לעמוד עליו, אבל היה בו פחד להתקרב יותר מד, החוק אסר לקשור קשרים עם אסירים, אם יתקרב הדבר יכול לעלות ביוקר.

אולי רק אנהל עמו שיחה אחת ולא יותר, אנסה להוציא בשיחה אחת קצרה להבין לכל הפחות מה התחולל בו עד שתתקפנו כזו עליצות, כאילו הוא נמצא באיזה חוף קסום באיי הוואי.

אני חייב להבין איך אדם שאין לו כל סיכוי להשתחרר מהמקום עד יום מותו ישמח בד' אמות שלו כאילו הוא נמצא במרומי האולימפוס.

הוא סרק את היומן שלו ואת מפת הפעילות שלו ומצא שעת חלון מסוימת שאיש לא יוכל לדעת שהיה לו קשר מעבר למותר.

עלי לנצל את ההזדמנות הזאת, עלי להחכים אחת ולתמיד מה יש באותו אסיר תימהוני שמחזיק אותנו עלי אדמות.

~~~~~